

Geliş Tarihi : 14.02.2021
Kabul Tarihi: 17.12.2021

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
Journal Of Modern Turkish History Studies
XXI/43 (2021-Güz/Autumn), ss. 633-675.

Araştırma Makalesi / Research Article

PARİS BARIŞ KONFERANSI SIRASINDA AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN OSMANLI DEVLETİ İLE İMZALANACAK BARIŞ ANTLAŞMASINA KARŞI TUTUMU*

Resul YAVUZ**

Öz

Birinci Dünya Savaşı sonrasında toplanan Paris Barış Konferansı'nda Müttefik Devletler, Osmanlı topraklarının bölüşümü ve bu topraklar üzerinde tesis edilecek manda yönetimlerinde Amerika Birleşik Devleti Hükümeti'nin desteğini almayı bekliyorlardı. Başkan Wilson, konferansın ilk aylarında bazı şüpheleri olduğunu beyan etse de Wilson'un Türklerle imzalanacak barış antlaşmasında sorumluluk almak istediğini ilan etmesi, İngiliz ve Fransızları rahatlatmıştı. Bu iki devlet, Anadolu'nun paylaşımında bazı sorunlu bölgelerin Amerika Birleşik Devleti mandasına bırakılması ile Doğu sorununu, masa başında arzu ettikleri yönde çözmeyi umuyordu. Amerika Birleşik Devleti, Anadolu'nun paylaşılması ve sonrasında oluşturulacak manda yönetimleri konusunda araştırmalar yapmak için 1919 yılı içerisinde Ortadoğu ve Anadolu'ya King-Crane Komisyonu ve General Harbord Heyetleri'ni göndermiştir. Bu heyetler, yaptıkları çalışmalarla Amerika Birleşik Devleti'nin bölgede manda yönetimi alma konusunda karar verme aşamasında senatoya bazı raporlar sunmuştu. Bu durum, Osmanlı Devleti ile imzalanacak barış antlaşmasının ertelenmesine neden olmuştu. Ayrıca Osmanlı topraklarına gönderilen heyetlerin raporları doğrultusunda Amerikan Senatosu'nun manda yönetimi almayı reddetmesi Müttefikleri, Anadolu ve Ortadoğu'daki paylaşım planlarında değişikliğe sevk edecekti.

Anahtar Kelimeler: *Amerika Birleşik Devleti, Paris Barış Konferansı, İngiltere, Ermenistan, Başkan Wilson, İstanbul ve Boğazlar.*

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır.

There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Doç. Dr., Bandırma Onyediy Eylül Üni., İnsan ve Toplum Bilimleri Fak., Tarih Bölümü,
(ryavuz@bandirma.edu.tr), (Orcid: 0000-0002-7705-1020).

THE ATTITUDE OF THE UNITED STATES OF AMERICA REGARDING THE PEACE TREATY TO BE SIGNED WITH THE OTTOMAN STATE DURING THE PARIS PEACE CONFERENCE

Abstract

The Allies States expected the support of the US government in the division of Ottoman lands and in the mandate to be established on these lands at the Paris Peace Conference convened after the First World War. Although President Wilson declared that he had some doubts in the early months of the conference, his declaration that he wanted to take responsibility for the peace treaty to be signed with the Turks relieved the British and French. These two states were hoping to deal with the Eastern problem as they wished in the meeting, by leaving some problematic regions to the US mandate in sharing Anatolia. The United States sent the King-Crane Commission and General Harbord Committee to Anatolia and the Middle East in 1919 to conduct research on the sharing of Anatolia and the mandate management to be established afterwards. These delegations submitted some reports to the senate regarding the work done by the USA on getting mandate management in the region. This situation caused the postponement of the peace agreement to be signed with the Ottoman State. In addition, the refusal of the American Senate to take the mandate in line with the reports of the delegations sent to the Ottoman lands would lead the allies to change their sharing plans in Anatolia and the Middle East.

Keywords: United States of America, Paris Peace Conference, England, Armenia, President Wilson, Istanbul and the Straits.

Giriş

Birinci Dünya Savaşı, dünyadaki birçok ülkenin plan ve hedeflerinde zorunlu değişikliğe neden olduğu gibi ABD'nin de birçok konuda stratejisini ve politik önceliklerini değiştirmesine sebebiyet vermişti. Almanya'nın ABD'ye karşı denizaltı saldırılarını durdurmayı reddetmesi, zorda olan İngiltere ve Fransa'nın kışkırtmaları, Amerikan yönetiminin Nisan 1917'de İttifak Devletleri'ne karşı savaşa girmesine neden olmuştu. Savaşın başlaması ile Amerikan Hükümeti, Almanya ve Avusturya-Macaristan Hükümetleri'ne savaş ilan ederken, aynı blokta yer alan Osmanlı Devleti ve Bulgaristan'a resmen savaş ilan etmemişti¹. Fakat ABD, böyle bir yöntem izlemesine rağmen Almanya'nın baskısı ile Osmanlı Hükümeti, ABD ile diplomatik ilişkilerini kestiğini açıklamıştı².

1 İsmail Köse, *Türk-Amerikan İlişkilerinin Şekillenmesinde Amiral Mark L. Bristol'ün Rolü (1919-1927)*, TTK Yay., Ankara, 2016, s. 50.

2 Köse, *a.g.e.*, s. 50.

ABD'nin savaşa girmesinden itibaren gerek senatoda gerekse ülke içerisindeki Ermeni grupların başını çektiği lobi faaliyetlerinde³ Osmanlı Devleti'ne savaş ilan edilmesi için yoğun baskılar yapılmış ancak bu baskılara rağmen Amerikan Yönetimi, Osmanlı sınırlarındaki misyonerlik faaliyetleri başta olmak üzere, Amerika'nın bölgedeki ticari çıkarları nedeniyle savaş ilanına gerek görmemişti. Amerikan Yönetimi'nin böyle bir karar almasında, Anadolu'daki Amerikalı misyonerlerin gönderdiği mektuplar ve sahada görev yapan bazı elçi ve diplomatların - Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu konumu da hesaba katarak - telkinleri etkili olmuştu⁴.

Amerikan kamuoyu bir taraftan Osmanlı Devleti'nin durumunu basın yolu ile yakından takip ederek buradaki azınlık unsurları hakkında bilgi almaya çalışırken diğer taraftan da Hükümet, Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakmak amacıyla birtakım faaliyetlerin içerisine girecekti. Bu amaçla Nisan ve Mayıs aylarında müttefikleri ile gerçekleştirdiği bir dizi görüşmede Amerikan Hükümeti, Türklerin bir an evvel savaş dışı bırakılması amacıyla olası adımların neler olabileceğini masaya yatıracaktı⁵. Her ne kadar bu görüşmelerde somut bir adım atılamamışsa da 1913'ten 1916 yılına kadar İstanbul'da ABD Büyükelçiliği yapmış Henry Morgenthau'nun, Amerikan Hükümeti'nin bilgisi dâhilinde, Filistin'de Siyonistler ile ve birtakım İngiliz temsilciyle Türkiye'nin bir barış antlaşması imzalanarak savaş dışı kalmasını sağlamaya yönelik çabaları olmuş, ancak bundan da bir netice alınmamıştı⁶.

Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru gidildiği 1917 sonu ve 1918 yılı başlarında her iki blokta da meydana gelen gelişmeler dönem itibarıyla savaşan devletleri ciddi olarak etkilerken, özellikle Müttefiklerin savaştan sonra yeni bir dünya düzeni oluşturma planları üzerinde derin tesirler bıraktı. Bolşevik İhtilali ile Çarlık Rusya'nın devrilmesi ve savaştan çekilmesi, İtilaf kanadını sarsarken Müttefiklerin imzaladığı gizli antlaşmaların dünya kamuoyuna ifşa edilmesi, başta ABD kamuoyu olmak üzere, savaştan sonra adil bir barış düzeni hayalinde olanların da beklentilerini olumsuz etkileyecekti. Savaşın sonuna doğru gidildiğinin anlaşıldığı bir aşamada Başkan Wilson, müttefiklerinin kendi aralarında imzaladıkları gizli paylaşım antlaşmalarının Amerikan kamuoyunda yaratmış olduğu olumsuz algıyı gidermek amacıyla Müşaviri Albay House'dan savaş sonrası barışın esaslarının hangi kriterlerde olması gerektiği konularında

3 Bogus Nubar Paşa'nın Amerika'nın savaşa girmesinden bir ay sonra ABD'nin Paris'teki büyükelçiliğine başvurarak Ermenilerin bu konudaki taleplerini ileticekti. Ahmet Rüstem Bey, *Cihan Harbi ve Türk Ermeni Meselesi*, Çev. Cengiz Aydın, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2001, s. 57.

4 Mine Erol, *Türkiye'de Amerikan Mandası Meselesi 1919-1920*, İleri Basımevi, Giresun, 1972, s. 1.

5 Resul Yavuz, *Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan Sevr Barış Antlaşması'na Giden Süreçte Türk Diplomasisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılapları Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2016, s. 46.

6 Laurance Evans, *Türkiye'nin Parçalanması ve ABD Politikası (1914-1924)*, Örgün Yay., İstanbul, 2003, s. 45; Morgenthau hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Heath W. Lowry, *Büyükelçi Morgenthau'nun Öyküsü'nün Perde Arkası*, Çev. Belkis Torfilli, İsis Yay., İstanbul, 1991.

bir memorandum hazırlamasını istedi⁷. Esasında Amerikan Yönetimi, bu memorandumunu hazırlamaya girişmeden evvel gizli antlaşmaların yapısı ve savaş sonrası müttefiklerinin nasıl bir dünya düzeni istediklerine dair defalarca Müttefik hükümetlerin diplomatları ile görüşmeler gerçekleştirmişti. Buradan hareketle ABD'nin kendi içinde oluşturduğu komisyon derhal çalışmalarına başlayarak 23 Aralık'ta ilk raporunu Başkan Wilson'a sunacaktı⁸. Temelde askeri ve politik durumu inceleyerek Birleşik Devletler'in barış konferansında izlemesi uygun görülen raporunda⁹, Osmanlı Devleti'ne önemli sayılabilecek derecede yer verilmişti. Raporda, Osmanlı Devleti'yle ilgili şu düşüncelere değinilmişti:

“Türk İmparatorluğu'nun yönetimi altında bulunan değişik ırkları baskı ve kötü yönetimden kurtarmak zorunludur. En azından Ermenistan'ın özerkliğinin, Filistin, Suriye ve Arabistan'ın uygar uluslar tarafından korunması gerekir. Boğazlardan özerk geçişi de sağlamak gerekir. Asıl Türkiye'ye karşı adaletle davranılmalıdır ve Türkiye ekonomik ve siyasal bağlardan kurtarılmalıdır. Onun Almanya'ya olan savaş borçları ortadan kaldırılmalıdır, bu paraların hiçbir kısmı Türkiye çıkarları uğrunda kullanılmamıştır ve onun borcu sayılamaz... Bütün bunlar görünürde Türk sorununun çetin bir çözümü sayılabilir, ancak askerlik durumu bizlere bunu gerçekleştirme imkânı vermektedir ve hiç şüphe yok ki hiçbir adalet ilkesi Türkiye'nin ele geçirilmiş kısımlarının Alman-Türk bağlaşmasına geri verilmesini gerektirmez... Türkiye'ye yeni bir gidiş sağlanabilir; sınırları küçültülmüş ve yabancı halkları yönetme yetkisi elinden alınmış ve kendi halkının ihtiyaçlarını karşılamak üzerine çabalarını toplamak gerekir.”¹⁰

2 Ocak 1918'de Başkan Wilson, bu rapor doğrultusunda on dört ilkeyi hazırlamadan evvel Albay House ile detayları konuşmak üzere bir değerlendirme toplantısı daha yaptı. Bu toplantıda, savaş sonrasında barış koşullarının Osmanlı topraklarına nasıl uygulanacağı üzerinde değerlendirmelerde bulunarak, *“Osmanlı Devleti'nin elde kalan topraklarında Türklere güvenilir bir egemenliğin sağlanması ve şimdiki Türk yönetiminde bulunan uluslara da kendi gelişimlerini kendileri sağlamak üzere tam bir fırsat ve olanak verilmesi...”¹¹* dile getiriliyordu. Neticede Müttefik Devletler'in de çalışmaları gözetilerek hazırlanan raporlar,

7 Kenan Özkan, *Millî Mücadele Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri 1918-1923*, Ötügen Yay., İstanbul, 2016, s. 32; Albay House'un başkanlığında memorandum hazırlamak üzere oluşturulan kurulda, The City Collage of New York Rektörü Sidney Edward Mezes ile genç gazeteci Lippman'ın da dahil olduğu bir uzmanlar topluluğundan oluşmaktaydı. Edmund Ions, *Woodrow Wilson, The Politics of Peace and War*, Library of The 20th Century/ Macdonald/ American Heritage Press, London, 1972, s.88.

8 Albay House başkanlığındaki komisyonun memorandumunu bitirdiği gün Bolşevikler İttifak Devletleri ile Brest- Litovsk'ta barış görüşmelerine başlamışlar ve 30 Aralık'ta Troçki İtilaf Devletlerini de bu görüşmelere çağırılmıştı. Bu durum üzerine Başkan Wilson, Beyaz Rusları savaşa devam konusunda cesaretlendirmek ve Orta Avrupa devletlerine karşı diplomatik müzakereleri kolaylaştırmak için Birleşik Devletlerin savaş sonrası hedef ve barış koşullarını bir an önce açıklama gereği duyuyordu. Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, C. III, K. 4. TTK Yay., Ankara, 1982, s. 623.

9 Yavuz, *a.g.t.*, s. 54.

10 Bayur, *a.g.e.*, s. 615.

11 Erol, *a.g.e.*, s. 8; Evans, *a.g.e.*, s. 79.

Başkan Wilson'un ofisinde son şeklini alarak 8 Ocak 1918 tarihinde Amerikan Kongresi'nde açıklanacaktı¹².

Wilson İlkeleri'nin 12. maddesi raporlarda da belirtildiği gibi Osmanlı toprakları üzerinde stratejik hedefleri gerçekleştirmek amacıyla doğrudan Osmanlı İmparatorluğu'nu, egemenlik alanları içerisindeki topraklarını ve buralarda yaşayan azınlık unsurlarını ilgilendiriyordu¹³. Bu durum ilgili maddede de "Osmanlı İmparatorluğu'nda Türklerin oturdukları bölgelerin bağımsızlığının sağlanması, Türk egemenliği altında bulunan diğer milletlere de özerk şekilde gelişme noktasında tam ve engelsiz bir imkânın sağlanması. Boğazların milletler arası garanti altında bütün devletlerin ticaret gemilerine açılması"¹⁴ ifadesiyle kendisine yer bulmuştu¹⁵.

Şüphe yok ki Wilson İlkeleri, başta Osmanlı toplumu olmak üzere, özellikle 1918 yılı sonbaharında yenilgiyi yavaş yavaş kabullenmeye hazırlanan İttifak Bloğu'ndaki ülkelerin kamuoyu ve siyasi çevrelerinde nispeten olumlu karşılanmıştı. Özellikle gizli antlaşmaların uygulanmayacağı ve devletlerarası ilişkilerde açık diplomasi uygulanacağını ifade edilmesi bu cephedeki umutları daha da yeşertmişti¹⁶. Yenilgiyi kabullenmeye hazırlanan her devlet ilkelerden bir şeyler umut etmeye başlamış ve ona göre mütareke tekliflerinde bulunmayı öncelikler listesine almışlardı. Nitekim Bulgaristan'ın savaştan çekilmesinden sonra bir taraftan görevi devretmeye hazırlanan Talat Paşa Hükümeti bu yönde niyetini hemen ortaya koymuştu. Buna göre Amerika nezdinde mütarekenin bir an evvel sağlanması için Madrid'deki Osmanlı Elçisi İbrahim Bey vasıtasıyla 5 Ekim'de girişimlerde bulunulmuştu¹⁷. Mütareke için İbrahim Bey'e gönderilen

12 E.H.Hugh-Jones, *Woodrow Wilson and American Liberalism*, Collier Books, New York 1962, s. 172.

13 Yavuz, *a.g.t.*, s. 69.

14 Richard B. Morris, *Basic Documents in American History*, Toronto, 1956, s. 157.

15 Aslında Başkan Wilson, 14 ilkenin Türklerle ilgili 12. maddenin uygulanması konusunda çok samimi bir tutum içerisinde değildi. Nitekim bu maddenin konulması dönemin koşulları gereği Albay House'un zorlaması ile olmuştur. Öyle ki Başkan Wilson daha önceki taslakta Osmanlı Devleti'nin haritadan tamamen silinmesini önermişti. İsmail Köse, "Paris Barış Konferansı Tutanakları ve Başkan Woodrow Wilson'un Türk Algısı", *History Studies*, Vol.6, Issue 3, April, 2014, p. 218.

16 İlkelerin Osmanlı toplumu üzerindeki etkileri hakkında bilgi için bkz. Yavuz, *a.g.t.*, ss. 68-78; Başkan Wilson ilkelerin hazırlık aşamasında Bolşevik Rusya dahil o dönem itibariyle savaşın etkilediği tüm coğrafyada meydana gelen gelişmeleri göz önünde bulundurma çabası içerisindeydi. Bu itibarla gizli antlaşmaların ifşa edilmesinden sonra ortaya çıkan durumdan bir nebze olsun İngiltere ve Fransa aleyhine dünya kamuoyunda ön almak istiyordu. İlkelerin hazırlanmasında Osmanlı Devleti ile ilgili hususlar üzerinde Başkan Wilson ile Albay House arasında bazı tartışmalar da yaşanmıştır. Öyle ki savaşın etkilediği Ortadoğu bölgesinden daha detaylı olarak bahsedilmesi için ilgili maddede Ermenistan, Mezopotamya, Suriye gibi ifadelerin yer almasını Başkan Wilson özellikle istemekteydi. Ancak Albay House buna engel olmuş ve ilgili madde mevcut hali ile kalmıştır. Wilson İlkelerinin nasıl hazırlandığı ile ilgili çarpıcı detaylar hakkında bilgi için bkz. Caharles Seymour (Arranged as a narrative), *The Intimate Papers of Colonel House into the War, April 1917-June 1918*, Ernest Benn Limited, London, 1928, pp. 334-358.

17 Özkan, *a.g.e.*, s. 23; Savaşın sonuna doğru Osmanlı Ordusunun cephelelerdeki son durumu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Zekeriya Türkmen, *Mütareke Döneminde Ordunun Durumu ve Yeniden Yapılandırılması (1918-1920)*, TTK Yay., Ankara, 2001.

notada Başkan Wilson'un 8 Ocak 1918 tarihinde Amerikan Kongresi'nde yapmış olduğu konuşma ve 27 Eylül 1918 tarihli konuşmada barışın sağlanması hususunda işaret ettiği esaslar temel olmak üzere karada, havada ve denizde derhal barışın sağlanması için mütareke akd edilmesi rica ediliyordu¹⁸.

Neticede Talat Paşa Hükümeti'nin bu girişimlerinden net bir sonuç alınmadan Hükümet istifa etti. Fakat yerine kurulan Ahmet İzzet Paşa Hükümeti mütareke için İngiltere'yi de hesaba katan bir program dahilinde yeniden girişimlerde bulunacak ve mütareke için 1918 yılı Ekim ayının son günlerinde Limni Adası Mondros Limanı'nda İtilaf Devletleri'nin temsilcisi konumundaki İngiltere ile masaya oturacaktı¹⁹.

I. Paris Barış Konferansı'nda ABD'nin

Türk Barış Görüşmelerinde Öncelik Verdiği Hususlar

18 Ocak 1919 tarihinde Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yenilen devletlerle imzalanacak antlaşmaların esaslarını tespit etmek ve savaş sonrası yeni dünya düzenini bu denkleme yeniden tesis etmek amacıyla toplanan barış konferansı, gerek görüşmeler sırasında yaşanan olaylar ve gerekse aylar süren çalışmaları ile ortaya koyduğu sonuçlar bakımından birçok tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Görevdeyken ilk defa ABD'li bir Başkan'ın ülkesinin dışına çıktığı bu konferansta²⁰, savaş sonrası ganimetleri sonuna kadar elde etmeye çalışan galip devletler, mağlup devletlerle imzalanacak barış antlaşmalarının esaslarını belirlemeye çalışacaklardı. Ayrıca, galip ülkeleri bir kurtarıcı olarak gören ve bu noktada Başkan Wilson'un on dört ilkesine – özellikle ulusların kendi kaderini kendilerinin belirleme hakkı – büyük bir umutla sarılan ve savaş sonrası ortaya çıkacak yeni düzenden bir şeyler bekleyen dünyanın çeşitli bölgelerindeki azınlık unsurları da konferansta kendilerine yer bulmaya çalışacaklardı²¹.

Barış umutları ile beslenen bütün dünya, Paris'te galiplerden bir şeyler bekliyordu. Ancak bu galip devlet Başkanları içerisinde Başkan Wilson'a ve ABD'li delegasyon grubuna duyulan güven hepsinden fazlaydı. Her ne kadar barışı sağlamak için ortaya koyduğu ilkeleri çeşitli eleştirilere maruz kalsa da Başkan Wilson, konferansın tartışmasız en karizmatik lideri olarak görülmekteydi²².

18 Vakit, 8 Ekim 1918, No: 266.

19 Ahmet İzzet Paşa Hükümeti zamanında mütarekeyi sağlamaya yönelik birçok girişimde bulunulmuştur. Bu konuda yürütülen diplomasi hakkında geniş bilgi için bkz. Yavuz, a.g.t., ss. 109-155.

20 Margaret Macmillian, *Paris 1919*, Çev. Belkıs Dişbudak, ODTÜ Yay., Ankara, 2001, s. 11.

21 H.W.V. Temperley (Edi), *A History of The Peace Conference of Paris*, Vol. I., Oxford University Press, London, 1920, s. 264; İsmail Ediz, *Diplomasi ve Savaş, İngiliz Belgelerinde Batı Anadolu'da Yunan İşgali 1919-1922*, AAM Yay., Ankara, 2015, s. 94; Robert Lansing, *The Big Four and Others of the Peace Conference*, Houghton Mifflin Company, Newyork, 1921, ss. 79-80.

22 E. J. Dillon, *The Inside Story of The Peace Conference*, Harper Brothers Publishers, London, 1920, s. 90.

Böylesine önemli bir konferansın öncelikli meselesi tahmin edilebileceği gibi, yenilen ülkelerle hangi esaslarda barış antlaşmaları imzalanacağı veya bu ülkelerin savaş öncesinde egemen oldukları toprakların durumunun ne olacağı konusuydu. En deneyimli siyasilerin bile tahminlerini alt üst edecek şekilde uzayan ve dört yıl süren savaş, geride ağır yıkımlar bırakarak galip Devletleri bile neredeyse bitme noktasına getirmişti. Balkanlar'da patlak veren bu savaş, dört yılın sonunda, bir zamanlar dünyaya hükmeden dört büyük İmparatorluk'u yok ederken bu İmparatorlukların parçalanması ile ortaya çıkan yeni problemleri de 20. yüzyılın en başat sorunları olarak tarih sahnesine çıkarıyordu. Savaşta Müttefik safta yer alan Çarlık Rusya'sında Bolşeviklerin yönetime egemen olarak eski müttefiklerine düşman olmaları, galiplerin bütün planlarını alt üst etmiş, savaş sonrasında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılması Avrupa'nın ortasında koca bir boşluk meydana getirmiş, Almanya'da Cumhuriyet ilan edilerek topraklarında Bolşevik yönetimler ortaya çıkmaya başlamış ve Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilmesi ile Ortadoğu ve Anadolu emperyalist güçlerin pençesi altına girmişti²³. Paris'te öncelikli olarak görülecek hesapları ile barış yapmak için bir araya gelen dört büyükler, böylesine önemli konuları görüşmek, onlara çözüm aramak ve buldukları çözümleri de yenilen bu devletlerin hükümetlerine dikte ettirmek azmindeydiler. Onlar, bu ülkeleri barış hükümleri ile bağlamak istiyordu. Ancak her birinin farklı bir gizli hesabı olduğu platformda bu, öyle çok da kolay olmayacak, dahası intikamcı duygularla hareket edilen kurullarda ortaya konulan her bir çözüm, sonraki süreçte yeni sorunların su yüzüne çıkmasına meydan verecekti²⁴.

Yenilen devlet olarak savaştan çıkan Osmanlı Devleti'nin toprakları ve bu topraklar üzerinde yaşayan toplumların geleceği de konferansın gündemini oluşturan en önemli konulardan birisini teşkil ediyordu. Savaşın galipleri arasında Osmanlı Devleti'nin topraklarının paylaşımı konusunda ciddi görüş ayrılıkları vardı. Müzakereler esnasında Osmanlı Devleti'nin durumu ve topraklarının geleceği çeşitli başlıklar altında ele alınması hedeflenmişti. En önemli sorun, savaş sırasında galipler arasında imzalanan gizli antlaşmaların Müttefiklerde ortaya çıkardığı kaotik durumdu. Şüphesiz bu sorunlar, Ortadoğu ve Yakındoğu coğrafyasının yeniden şekillenmesinde başat konular olduğu gibi sayısız tartışma, lobi faaliyetleri ve toplantılara da konu olacak nitelik taşıyordu. İngiliz delegasyon kurulu, 18 Şubat 1919 tarihinde Barış Konferansı'na Osmanlı topraklarının geleceği ile ilgili İngiliz Hükümeti'nin resmi görüşünün ne olduğunu yansıtan oldukça ayrıntılı bir rapor sunmuştu. Raporda - İstanbul ve Boğazların yeni dönemde statülerinin nasıl olması gerektiği başta olmak üzere - Anadolu, Kafkaslar, Arap topraklarının geleceği ve Osmanlı Devleti'nin mali yapısı üzerinde görüşlere yer veriliyordu. Anadolu'da Türklerin çoğunlukta

23 Robert Gerwarth, *Mağluplar Birinci Dünya Savaşı Neden Bitmedi? 1917-1923*, Çev. Yüksel Taşkın, Doğan Kitap Yay., İstanbul, 2018, ss. 24-25.

24 Resul Yavuz (Haz.), *David Lloyd George'un Hatıralarında Sevr ve Lozan'a Giden Süreç*, İdealkültür Yay., İstanbul, 2020, s. 16.

olduğu yerlerin Türk Devleti'nin sınırları içerisinde olması gerektiği ifade edilirken, bu devletin sınırlarının nerelere kadar uzanacağını da tespiti yapılmıştı²⁵. Doğu'da Türklerden koparılacak topraklar üzerinde kurulması tasarlanan ve bir manda yönetimi altında olması istenen Ermenistan'a verilecek topraklar ile İzmir'in statüsü başta olmak üzere Yunanistan'a bırakılması istenilen bölgelerin de yer aldığı detaylı raporda, Arap topraklarının durumuna da yer veriliyordu. Ayrıntılı rapor dikkate alındığında İngiliz Hükümeti'nin konferansta Osmanlı topraklarının paylaşım tartışmalarına girmeden önce nasıl bir Ortadoğu ve Yakınoğu istediği az çok belli oluyordu. Bu yönüyle rapor, konferansta İngiltere'nin yol haritası olacaktı²⁶. Nitekim, Osmanlı Devleti'nin geleceğinin gündem olduğu konferansın oturumlarında İngiliz delegasyon kurulu bu raporu baz alarak politika üretmeye gayret edecekti.

Gerek hazırlanan bu raporda gerekse de İtilaf Devletleri'nin savaş sırasında imzaladıkları gizli antlaşmalarda Osmanlı Devleti'nin topraklarını paylaşmak için yaptıkları hesaplar ve ABD'nin soruna bakış açısı, o an için hesaba katılmamıştı. Başkan Wilson'un ilkelerinde gizli antlaşmaların uygulanmayacağını dile getirmesi, ilk etapta gizli antlaşmaya taraf olan galipleri endişelendirse de zaman içinde bu ülkeler Amerikan Yönetimi'ni diplomatik ve çeşitli manevralarla kendi dümen suyuna döndürmeye çalışacaklardı. Onlar, ilkelere getirecekleri yorumlarla konferansta, başta Başkan Wilson olmak üzere, Amerikan delegasyon kurulunu ikna etmeye veya en azından paylaşımlarına ortak etmeye çalışacaklardı.

Esasında ABD Yönetimi, daha Wilson İlkeleri hazırlanırken Osmanlı topraklarının muhtemel geleceğinin nasıl olması gerektiği konusunda birtakım raporlarla görüş edinmişti. Şimdi bu görüşe resmi bir nitelik kazandırılmakla birlikte ABD Yönetimi'nin Yakınoğu ve Ortadoğu üzerinde veya Osmanlı Devleti'nin savaşta kaybettiği topraklar üzerinde düzeni yeniden sağlamaya yönelik hamleleri ve görüşleri merak ediliyordu²⁷. Bu noktada İngiliz ve

25 FO 608/83, "Statement of British Policy in the Middle East", No. 7442, 18th Feb. 1919.

26 Raporun tam metni için bkz. FO 608/83, "Statement of British Policy in the Middle East", No. 7442, 18th Feb. 1919.

27 Başkan Wilson, Osmanlı toprakları ve Ortadoğu hakkında çok az bilgiye sahip Albay House, Robert Lansing, Henry White ve General Tasker H. Bliss başta olmak üzere, geniş bir danışman grubu ile Paris'e gelmişti. Dahası Başkan Wilson, Osmanlı Devleti'nin durumu hakkında soruşturma kurulları tarafından hazırlanan çok sayıda rapor ile birlikte Paris'e gelmesine rağmen, bu raporların kalitesi ve gerçeklik değeri çok düşüktü. Barış konferansında, Wilson'un Osmanlı Devleti ile ilgili ana raporu, William Westermann tarafından yazılmıştı. Westermann, esasen eski Mısır, Yunan ve Roma toplulukları hakkında tarihi bilgiye sahipti. Osmanlı İmparatorluğu'nda doğmuş ancak öncelikle Avrupa dilleri konusunda uzman olan Leon Dominian onun yardımcısı olmuştur. Diğer yardımcıları ise Princeton Üniversitesinde görev yapan Profesör David Magie ile coğrafya alanında uzman olan Isaiiah Bowman'dan oluşuyordu. Bu insanlar Başkan Wilson'a görüşlerini sunarken çoğunlukla Osmanlı topraklarında görev yapan Amerikalı diplomatlar ve misyonerlerden tavsiyeler almışlardı. Bu danışman grubu, Başkan Wilson'a Osmanlı İmparatorluğu'nun altı bölüme ayrılması gerektiğini (Ermenistan, Anadolu, Mezopotamya, Suriye, Filistin ve Arabistan) ve tüm Osmanlı topraklarının öngörülebilir gelecek için Batılı güçler tarafından

Fransızlar ABD Yönetimi'nin sorunlu bölgelerde sorumluluk alarak kendilerine rahat bir nefes aldirmalarını ümit ediyorlardı. Öyle ki 11 Ocak'ta konferansa katılacak olan İngiliz yetkililer, ABD'nin İstanbul ve Ermenistan üzerinde tesis edilecek bir manda yönetimine talip olmasının konferansın seyrine olumlu müdahale ederek Yakınoğu sorununun çözümüne katkı sağlayacağı konusunda hemfikirdiler²⁸. Ancak bu hesaplara rağmen Barış Konferansı'nda ABD Yönetimi'nin takip ettiği politikanın detayları, 21 Ocak 1919 tarihinde Dış İlişkiler Komisyonu tarafından hazırlanmıştı. Üç esas konudan oluşan rapor; İstanbul ve Boğazlar, Anadolu ve Ermenistan başlıklarından oluşmakta ve buna göre bir strateji belirlenmekteydi²⁹.

I.a. İstanbul ve Boğazlar Meselesi

Osmanlı Devleti ile ilgili konferansta görüşülen meselelerin başında İstanbul ve Boğazların durumu gelmekteydi. Avrupa'nın, Doğu ile ticari bağlantısını sağlayan ve tarihi değeri olan İstanbul, barış görüşmelerinin gündemini uzun süre meşgul edecekti. Boğazlar sorunu, geçmiş sıkıntılarla bir daha karşılaşmak istemeyen İngiltere için de en önemli meseleydi. Avrupa'nın tüccar Devletleri, uluslararası değere sahip İstanbul'u kendilerinin de güvenebileceği emin ellere teslim etmek istiyorlardı. Bu durum ilk bakışta Romanya ve Karadeniz'e kıyısı olan ülkeleri etkiler gibi gözükse de aslında bütün dünya ticareti açısından Boğazlar, potansiyel bir sorun olarak algılanıyordu ve bu sorunu Müttefikler, tam da bu zamanda çözüme kavuşturmak istiyorlardı³⁰.

Boğazlar meselesi, şüphe yok ki açık kapı ilkesinin gereği olarak denizlerin güvenli ticari ulaşım serbestliğinin sağlanması açısından ABD için de önem teşkil etmekteydi. Öyle ki ABD'nin savaşa girdiği ilk aylarda Albay House, Başkan Wilson'a bazı tavsiyelerde bulunmuştu. Bu tavsiyelerde İstanbul ve Boğazlar ayrı bir önemde değerlendirilerek, bu yerlerin Türk Devleti'nin yönetiminden ayrılması gerektiği vurgulanmıştı. Bu yönetimde Müttefik Devletlerden oluşacak uluslararası bir yönetim olacaktı. House'un planlarına göre uluslararası bir yönetimin Boğazlara egemen olması ile Türkiye'nin, Boğazlar üzerindeki egemenliği sona erdirilecekti. Zaten 14 ilkenin hazırlanmasında büyük emekleri olan Albay House bu düşüncesini ilkelerin 12. maddesinde dile getirmişti³¹. Konferansın başlamasından hemen sonra da Türklerin ellerindeki toprakların geleceği ile ilgili olarak ABD Dışişleri Komisyonu'nun hazırladığı raporun "*İstanbul ve Boğazlar*" başlığı altındaki bölümünde şu ifade ve tavsiyelere yer veriliyordu:

denetlenmesi gerektiği önerisini sunmuştu. Ayrıca, raporlarda bir Yahudi "Milli Yurdu" nun Filistin'de kurulması da önerilmişti. Andrew Patrick, *American's Forgotten Middle East Initiative, The King-Crane Commission of 1919*, I.B. Tauris& Co. Ltd., Newyork, 2015, pp. 31-32.

28 Harry N. Howard, *Türkiye'nin Taksimi Bir Diplomasi Tarihi (1913-1923)*, Çev. Salih Sabit Togay, TTK Yay, Ankara, 2018, s. 301.

29 Erol, *a.g.e.*, s. 107.

30 Ediz, *a.g.e.*, s. 97.

31 Özkan, *a.g.e.*, s. 56.

- İstanbul ve Marmara Bölgesi'nde uluslararası bir devlet kurulması,
- Oluşturulan uluslararası bu devletin hükümetinin kurulacak olan Milletler Cemiyeti'nin manda iradesine bırakılması,
- Marmara Denizi ile Boğazları çevreleyen toprakların sınırlarının ise, Avrupa yakasında ülkenin fiziki ve iktisadi özelliklerine uygun olarak Midye-Enez hattı boyunca uzanması, Anadolu yakasında ise Sakarya ırmağının bir kısmını takip ederek Bursa ve Bandırma'yı da içine aldıktan sonra Ege Denizi kıyılarında sona ermesi,
- İstanbul ve Çanakkale Boğazları bütün devletlerin geçiş ve ticareti için serbest bir su yolu olarak açık bulundurulması...³²

Dört maddeden oluşan tavsiyelerin yorum ve görüşler kısmında ise, kurulacak olan İstanbul Devleti'nin özel bir amaca yönelik olarak güçlü ve zayıf birçok ülkenin ihtiyaçlarını gözeterek tam bir uluslararası statüde olması gerektiği görüşüne yer veriliyordu. Ayrıca bu devletin birbirlerine yardımcı olan milletlerin özel ilişkilerine dayalı olması ve devletin kuruluş amaçlarını yerine getirmesi için uluslararası örgütlerle bağlantılarının bulunması öneriliyordu. Üçüncü madde ile ilgili görüşler kısmında da bir uyarıya dikkat çekilerek, oluşturulacak olan uluslararası devlete Marmara Denizi'nin ya da Boğazların bağımsız herhangi bir kısmının tahsis edilmesi tavsiye edilirken, ticari geçişe kara suları ve muhtemel donanma haklarının ihlaline yol açmaması için işin uluslararası hukuk boyutunda da incelenmesi öneriliyordu³³. Konferansın başlaması ile birlikte İngiliz Delegeleri Astoria Otelinde yaptıkları bir toplantıda bu meseleyi ele alarak konferansta nasıl bir politika izleyeceklerini görüştüler. Toplantıda, Boğazlardaki bütün istihkâmların sökülerek serbest geçişin sağlanması ve Türk yönetiminden çıkarılması noktasında karara varıldı. Bu noktada Amerikan Yönetimi'nin meseleye bakışı, İngiliz Hükümeti'nin politikasına yakın gözükmesine rağmen, görüşmede askeri uzmanlar, bunun uzun vadede ABD Yönetimi'nin Akdeniz'de donanma bulundurma imkânına yeşil ışık yakabileceğinden İngiliz çıkarlarına zarar vereceği endişesini dile getirdiler. Onlar daha ziyade İstanbul ve Boğazlarda uluslararası bir yönetim kurularak denetiminin geniş bir serbestlikte olması gerektiğine inanıyorlardı³⁴.

32 Bu maddelerin orijinal metni için bkz. Erol, *a.g.e.*, s. 107; Ayrıca maddelerin yorumu için bkz. Özkan, *a.g.e.*, s. 58; Yayımladığı ilkelerle Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yenilen ve ezilen ulusların umut ışığı olan Başkan Wilson, esasında tüm insani girişimlerine rağmen tutarsız bir başkan profili çiziyordu. Barış konferansı görüşmelerinde İstanbul ve Boğazların uluslararası denetime açılmasını dünya serbest ticareti açısından istediğini belirtmesine rağmen Panama Kanalı söz konusu olduğunda bunu bir egemenlik sorunu olarak kabul edip konuyu tartışmaya bile açmamıştır. Köse, *a.g.m.*, s. 218.

33 Erol, *a.g.e.*, s. 108.

34 FO. 371/4156, No: E. 33951, 2nd Feb. 1919.

Ayrıca 15 Nisan 1919'da konferansın İngiliz Delegasyon Kurulu, İstanbul'da ayrı bir devletin tesis edilmesi durumunda hangi hususların göz önünde bulundurulması gerektiğine dair bir rapor kaleme almıştı. Doğrudan Amerikan Yönetimi'ne mesaj niteliği taşıyan raporda, ayrı bir devlet oluşturulması durumunda İstanbul ve çevresinde düzenin sağlanması temelinde bu devletin ekonomik olarak kendine yeter durumda olması, yabancı saldırılarına karşı sınırlarının korunması ve egemenlik meselesi dâhil olmak üzere, ortaya çıkarılacak yeni devletin Türkiye'den ayrılması gibi meselelerin Müttefikler arasında tartışılması ve bir karara varılması gerektiğine değiniliyordu. Delegasyon Kurulu, burada ayrı bir devletin tesis edilmesi durumunda Amerikan Yönetimi'nin düzenin sağlanması, sınırlarının korunması ve ekonomik olarak bu devletin desteklenmesi konularında yükümlülük alıp alamayacağını konferansa bildirmesi görüşündeydi. Eğer ABD Yönetimi bunları kabul ederse sınırların korunmasında İngiltere destek vermeyi – raporda bu, risk almayı göze almak olarak yorumlanıyor – göze alabilir mi, diye Londra Yönetimi'ne bir soru da yöneltiliyordu. Fransa ve İtalya'nın mali yükümlülüğü kabul etmelerine kesinlikle izin verilmemesinin istendiği raporda eğer İngiltere ve ABD bu devletin mali sorumluluğunu üstlenemeyecekse bu durumda yönetimin Yunanlılara veya Türklere bırakılmasının daha uygun olabileceği söyleniyordu³⁵.

“Eğer” ile başlayan cümlelerin çok olduğu bu rapor, aslında bir mütalaa veya sorun üzerinde muhtemel alternatifleri göz önünde bulundurmadan ibaret bir belge olsa da İngiltere, İstanbul'da ayrı bir devletin tesis edilmesinden yana pek gözükmek istemiyordu. Onlara göre, böyle bir durum, Müttefikler için büyük sıkıntılara meydan verecek yeni bir problemi ortaya çıkarmak demektir. Bunun yerine İngiliz Yönetimi, İstanbul ve Boğazların uluslararası bir yönetimin elinde olmasını daha uygun görmekteydi. Ancak şüphe yok ki raporun en ilginç tarafı ayrı bir İstanbul Devleti'nin, yönetiminin devredilmesinde Yunanistan'ın uygun alternatifler arasında kabul edilmesi hususuydu³⁶.

İngiliz Delegasyon Kurulu'nun bu raporunu destekler şekilde askeri uzmanlar tarafından konu üzerinde görüş belirtilen bir başka raporda, bütün alternatifler bir yana bırakılarak, İstanbul'a Yunanlıların sokulmasının Türkleri ciddi derecede kıskırtacağı gibi İtalyanların da tepkisine neden olacağı ve Yunanistan'ın da hem siyasi hem de ekonomik olarak böyle bir yükün altına giremeyeceği değerlendirilirdi. Raporda askeri uzmanlar,

35 FO. 608/110, “Problems Arising From Creation of New State at Constantinople”, No: 7345, 15th April 1919.

36 Esasında David Lloyd George, sonradan kaleme aldığı anılarında İstanbul ve Boğazlarının yönetimini ABD'nin almaması durumunda burayı Yunanistan'a devretmenin kendileri için en uygun ve en karlı çözüm olarak görmekteydi. Ona göre, ABD yönetimi kendilerine zamanında İstanbul'da herhangi bir manda yönetimi alamayacaklarını deklere etseydi, ABD yerine İstanbul ve Boğazlara Yunan ordusunu yerleştirmek en uygun çözüm olur ve böylelikle Boğazlar, donanması ile asla kapatamayacağı bir devletin elinde Müttefikler için tehdit olmaktan çıkarıldı. Yavuz, *a.g.e.*, s. 208.

Yunanistan'a bırakılacak Trakya hattının, Gelibolu ve Çatalca hattı da dahil olmak üzere, Marmara Denizi'ne kadar uzatılabileceğini öneriyordu. Boğazların durumu ile ilgili olarak da bu bölgenin "Tuna Avrupa Komisyonu" hatları üzerinden başkanlığını ABD'nin üstleneceği uluslararası bir komisyona devredilmesinin, Türkleri kışkırtmayacak en uygun çözüm olarak sıralanıyordu³⁷.

İngiltere'nin endişelerle dolu bu görüşleri, 30 Ocak'taki toplantıda konferans gündemine taşındı. Amerikan Yönetimi, İstanbul ve Boğazların durumu meselesine sıcak bakıyordu. Onlar daha ziyade müstakil bir devletin oluşturulmasından yanaydılar. İngiltere ise uluslararası yönetimden yana tavır almaktaydı. Ancak İstanbul ve Boğazların uluslararası bir denetim ile Amerikan mandasına bırakılacağı, İngiltere tarafından düşünülse de ortada henüz uluslararası bu yönetimi alacak bir kurul da yoktu.

ABD'nin konferans öncelikleri arasında Boğazların güvenliğinin sağlanması yer aldığından Başkan Wilson, Paris'te konferansın daha ilk toplantılarında İstanbul ve Boğazlar meselesi ile karşı karşıya bırakılmıştı. Ne var ki henüz uluslararası bir yönetim de olsa bu güvenceleri sağlayacak henüz bir kurul olmadığından konu üzerinde yapılan görüşmeler kısmen havada kalıyordu. Bu nedenle bu hassasiyete dikkat edilerek oluşturulacak olan Milletler Cemiyeti'nin genel nizamnamesi yazılmadan manda ve toprak meselelerine girilmemesi noktasında Müttefik Kurul mutabık kalınca, Mayıs 1919'a kadar İstanbul ve Boğazlar meselesi konferansın gündeminden çıkarıldı. Bu süre zarfına kadar da Milletler Cemiyeti misakının oluşturulması ve manda yönetimlerinde hangi esaslara dikkat edileceği hususlarında genel çerçevenin çizilmesi üzerinde çalışmalar alt kurullarda yapılmaya başlandı³⁸.

Bu arada, 6 Mayıs'ta İzmir'e İtalyan Delegeterinin olmadığı bir toplantıda Başkan Wilson'un da dâhil olduğu Müttefik Yüksek Konsej tarafından Yunan askerinin çıkarılmasına karar verilmesi Türk barışının sağlanmasına yönelik olarak ortaya konan düşünceleri daha da karmaşık hale getirdi³⁹. Şüphesiz Lloyd George'un çabaları ve Venizelos'un ihtirasları doğrultusunda alınan İzmir'in işgal kararı bundan sonra Müttefikler arasında Türk barışının sağlanmasına yönelik yapılan toplantılarda esas gündemi oluşturacak hale gelecekti. Amerikan Yönetimi de İstanbul'a gönderdiği Yüksek Komiserleri vasıtasıyla işgalin gelişimi ile ortaya çıkan şiddet olaylarının araştırılması konusunda enerjisinin bir kısmını buraya ayıracaktı. Bu durum konferansın gündemini ziyadesiyle meşgul etmekle birlikte, İstanbul meselesi konusunda

37 FO. 608/110, No: 8340, 25th April 1919.

38 Barış Konferansında Milletler Cemiyetinin oluşturulması ile ilgili müzakereler hakkında detaylı bilgi için bkz. C.A. Kluyver, *Documents on the League of Nations*, International Intermediary Institute, The Hague, 1920.

39 Kararın alındığı görüşmede Başkan Wilson işgalin gerçekleşmesi ve Yunan askerlerinin de bu doğrultuda hemen İzmir'e gönderilmesi noktasında oldukça istekli gözükmekteydi. Andrew Dalby, *Eleftherios Venizelos 1919-1921 Barış Görüşmeleri ve Sonrası*, Çev. Dinçer Demirkent, Akılçelen Kitapları Yay., Ankara, 2014, s. 118.

İngiliz Yönetimi'nin istediği çabuklukta karar alınmasını sekteye uğratacağı. Lakin buna rağmen İngiliz Yönetimi vakit kaybedilmeden İstanbul ve Ermenistan konusunda Amerikan Yönetimi'nin bir karara varmasını istiyordu. Nitekim 14 Mayıs'ta İzmir meselesi nedeniyle konferansın dörtler konseyine verdiği muhtıra Anadolu için yaptığı manda teklifine İstanbul ile ilgili olarak "Başkan Wilson senatonun onayı ile İstanbul, Boğazlar ve Marmara Bölgesini içine almak şartıyla kurulacak devlet ile Ermenistan mandasını almasını kabul etmesi..."⁴⁰ isteniyordu. Lord Balfour ise Türkiye'nin başkenti Konya veya Bursa olan küçük bir ülkeye dönüştürülmesini öneren bir raporla konseyin önüne gelmişti⁴¹. Bu, İngiliz Yönetimi'nin, İstanbul'un Türklerin elinden alınması noktasındaki son ısrarı idi. Çünkü üç gün sonra yani 17 Mayıs'ta Hindistan'da oluşturulan Hilafet Komitesi, Paris'e gelerek Dörtler Konseyi önünde Türk topraklarının geleceği konusunda taleplerini sıraladı. Komite üyeleri, Türk topraklarının parçalanmasını istememekle birlikte, barışın sağlanmasında Türklere adaletli davranılması isteği dile getiriliyordu. Hindistan'daki İngiliz Vali Edwin Montagu'nun da aralarında bulunduğu komite; Küçük Asya, İstanbul ve Trakya dahil olmak ve Milletler Cemiyeti'ne kabul edilmek üzere bağımsız bir Türk Devleti'nin korunmasını istedi. Ayrıca Padişah'ın dinsel öneminin altını çizen komite üyeleri, Hindistan'da yetmiş milyon Müslüman'ın yaşadığını, bunların çoğunun Yakınoğu'da İngiliz ordusu içerisinde savaşa katıldığını belirterek, şimdiki durumda hepsinin İslam Halifesi'ni İstanbul'da görmek istediklerini de belirttiler. Hilafet Komitesi'nin bu hamlesi, başta Lloyd George olmak üzere, İngiliz Delegasyonu üzerinde etki bıraktı. Demek ki İngiltere'nin göz bebeği konumundaki Hindistan Müslümanları, İstanbul'un Türkiye'den koparılmamasını, İstanbul dahil tüm Anadolu ve Trakya'nın Türkiye sınırları içerisinde bırakılmasını istiyordu⁴². Dahası Hindistan'da İngiliz çıkarlarını koruyan İngiliz Yönetimi de bu düşüncedeydi ve İstanbul'un Türklere alınmasının Hindistan'da İngiltere'ye karşı bir direnişin habercisi olabileceğini

40 Özkan, a.g.e., s. 61.

41 Sabit Duman, "İstanbul'un Uluslararası Kent Şekline Dönüştürülmesi Üzerine Tartışmalar 1919-1920", *Osmanlı İstanbul'u III*, İstanbul, 2015, s. 486.

42 A.C. Niemeijer, *The Khilafat Movement (1919-1924)*, The Hague- Martinus Nijhoff, 1972, s. 82-83; Esasında daha Paris'te görüşmeler başlamadan evvel Londra'daki Hindistan Müslümanlarını temsil eden bir heyet, İngiliz Hükümetine Türklere yönelik adaletli barışın sağlanması ve İstanbul'un Türk yönetiminin elinde kalması konusunda sayısız dilekçe vermişlerdi. Mim Kemal Öke, *Güney Asya Müslümanlarının İstiklal Davası ve Türk Millî Mücadelesi (1919-1924)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1988, ss. 46-47; İngiliz Dışişleri Bakanlığına gönderilen bu dilekçelerden bir tanesinde, Bakanlığın Paris'teki İngiliz Barış Delegasyonu Kuruluna katılarak görüşlerini orada dile getirmesi talep ediliyordu. Dilekçede sıralanan bu isteklerde; İstanbul'un kesinlikle Türklerin elinde kalması, Osmanlı Devleti'nin parçalanmaması ve Osmanlı Devleti'nin müreffeh geleceği için belirli bir süre boyunca Türk Hükümetinin İngiliz danışmanlık ve denetim sistemi ile güvence altına alınması olarak sıralanıyordu. Böylece, İngiliz İmparatorluğu da dünyanın her tarafındaki Müslümanların desteğini kazanmakla birlikte Kafkaslarda Çarlık rejiminin çökmesiyle birlikte Asya ve Kuzey Afrika'nın halkları arasında popülerliğini yeniden kazanma fırsatı elde edecekti. FO. 608/110, No: 10797, 24th May 1919.

de ima ediyordu⁴³. Neticede Lloyd George kısa sürede İstanbul'u da içine alacak şekilde Anadolu'nun parçalanması noktasında temel düşüncesinden çark ederek Padişahı da İstanbul'da bırakacak bir çözüm yolunun nasıl olması gerektiği konusunda kafa yormaya başladı. Boğazlar, Türklerden alınacaktı. Ancak Halife'nin İstanbul'da hala başkenti elde tuttuğu görüntüsü de Müslüman dünyaya verilecekti⁴⁴.

21 Mayıs'ta, İstanbul ve Boğazlar esaslı Türkiye meselesi, yeniden konseyin önüne geldiğinde bu kez Başkan Wilson da ilkelerinin 12. maddesinde belirtilen Türkiye hakkındaki bölümü hatırlayarak daha insaflı bir çözüme sıcak bakmaya başladı. Buna göre, İstanbul ve Boğazların denetiminin Türklerin elinden alınması buna karşılık Anadolu'nun da Türk yönetimine bırakılması planına yeşil ışık yakılacaktı. Ayrıca Padişahın istemesi durumunda Vatikan'da bulunan Papa'ya benzer bir koşullarda İstanbul'da kalabilirdi. Ancak yönettiği devleti ile arasında sadece dar bir sınır ve toprak şeridi olacaktı⁴⁵.

Bu tartışmalar ışığında barış masasında Dörtler Konseyi'nin önünde Türkiye meselesi ile ilgili olarak gündem sürekli değişmekteydi. Özellikle Batı Anadolu'dan gelen haberler, İtalyan taleplerinin Konsey tarafından bir sorun olarak algılanmaya başlanması ve Fransa'nın Türkiye konusundaki hassasiyetleri Müttefik Konseyi karar noktasında iyice çıkmaza sokuyordu. 21 Mayıs'ta bu kez Fransa, Başkan Wilson'un da olduğu bir toplantıda İstanbul, Boğazlar, Ermenistan ve Kilikya konularında Konsey'e kapsamlı bir rapor sunarak bu yerlerde tek bir Amerikan mandasının uygun olacağını dile getirdi. Bu plana göre, eğer Amerikan Yönetimi bu planı kabul ederse, Padişah da İstanbul'da kalacaktı. Bu durumda tesis edilecek Türk Devleti'nin de denizlerle bağlantısı garanti altına alınacaktı. Yunanistan'ın Anadolu'da manda yönetimi kurmasına izin verilmeyecek, Ortadoğu toprakları da İngiliz ve Fransız mandasında olacak şekilde düzenlenecekti⁴⁶. Fransa'nın bu teklifi umulacağı gibi Lloyd George'un hoşuna gitmişe benziyordu. İstanbul ve Ermenistan ile Anadolu'da Türklerin hakimiyetindeki bir bölgede tesis edilecek Türk Devleti'nin manda yönetimlerinin tek bir devlete yani ABD'ye verilmesi uygun görülüyordu. Nitekim bu toplantılarda Başkan Wilson, "*Amerika Birleşik Devletleri adına ve onun senatosunun onayına tabi*" olarak İngiliz ve Fransızların tekliflerini kabul edecekti. Ancak D. Lloyd George, Başkan Wilson'un buna rağmen Birleşik Devletlerin bu teklife açıkça onay vereceği noktasında şüpheleri olduğunu da anılarında dile getirecekti. David Lloyd George, Başkan Wilson'un kendisinin kongredeki çoğunluk üzerinde hiçbir etkisinin olmadığını ve Lodge başta olmak üzere, kamuoyu da hesaba katıldığında muhaliflerinin muhtemelen bu plana karşı çıkacakları kaygısını taşıdığını anılarında ifade edecekti⁴⁷.

43 Duman, *a.g.m.*, s. 487.

44 Paul C. Helmreich, *Sevr Entrikaları*, Sabah Yay., Çev. Şerif Erol, İstanbul, 1996, s. 87.

45 Helmreich, *a.g.e.*, s. 90.

46 Helmreich, *a.g.e.*, s. 90.

47 Yavuz, *a.g.e.*, s. 210.

Dolayısıyla, daha konferans önemli herhangi bir kararı almadığı bir ortamda kaygılarla dolu Başkan Wilson'un prensipte "kabul ediyorum" kararı, İngiliz ve Fransız Delegasyon Kurulu'nu rahatlatmayacaktı. İstanbul ve Boğazların statüsü meselesi, diğer sorunların gündeme alındığı bir ortamda Amerikan Senatosu'ndan gelecek karara bırakılacaktı. Şüphesiz ki bu bırakılma her halükârda konferansın Türklerle barış meselesinin çözüme kavuşturulması konusunun uzaması anlamına gelecekti.

1.b. Anadolu'nun Parçalanması ve Anadolu Üzerinde Bir Ermenistan Devleti Kurulması Meselesi

Barış Konferansı'nda İngiltere ve Fransa bir taraftan barışı sağlamaya yönelik görüşmelerde ABD Yönetimi'ni Anadolu üzerinde sorumluluk almaya zorlarken, diğer taraftan da savaş sırasında imzaladıkları gizli antlaşmalar gereğince paylaşım alanları üzerinde egemenliklerini tesis etmek amacıyla yoğun bir uğraş içerisine girmişlerdi. Fransa, Sykes-Picot Antlaşması'nın sonradan revize edilmiş haliyle Suriye bölgesi üzerine yoğunlaşırken, İngiltere de Kafkasya ve Doğu Anadolu'dan askerlerini çekerek Mezopotamya'ya ağırlık vermeye hazırlanıyordu⁴⁸. İngiltere, Kafkasya'da Rusya iç savaşından galip çıkacağına inandığı Kızılordu ile karşılaşma tehlikesinden Ermenistan üzerinde bir manda yönetiminin sorumluluğunu yüklenmeyi de bu açıdan menfaatlerine uygun görmemekteydi. Çünkü o coğrafya birçok açıdan sorunlu bir bölge olduğundan burada otoritenin sağlanması için harcanması gereken askeri ve ekonomik yükten de kaçmanın uğraşı içerisindeydi. Ayrıca İngiltere, konumlandığı Mezopotamya bölgesine buradan yönelecek herhangi bir saldırıya karşı da ABD mandasında tampon bir devletin oluşturulması ile kendisini güvence altına almak istiyordu⁴⁹. Dolayısıyla İngiltere ve Fransa, bazı ekonomik menfaatler karşılığında - İstanbul ve Boğazlar konusunda olduğu gibi - Ermenistan meselesini de ABD'ye devretme gayreti içerisine gireceklerdi. İngiltere çoğunluğu Müslüman olan bir bölgede Ermeni Devleti kurmanın ve bunu gelebilecek saldırılara karşı korumanın ne derece sorunlu olabileceğini kestirerek Barış Konferansı'nın, Ermenistan ve Anadolu'nun paylaşımı konularındaki bütün oturumlarında Başkan Wilson ve heyetini bu konuda bir karar vermeye zorlayacaktı⁵⁰. Nitekim bu kapsamda İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon'un, Başkan Wilson için hazırladığı bir raporunda Türklere alınacak topraklar üzerinde tesis edilecek bir Ermeni Devleti'nin yaşayabilmesi için askeri ve mali kaynakları yerinde olan bir devlet tarafından himaye edilmesini, bunun da en uygun olarak ABD Yönetimi'nin olması gerektiğini ifade ediyordu.

48 James Barr, *Kırmızı Çizgi*, Çev. Ekin Can Göksoy, Pegasus Yay., İstanbul, 2016, ss. 78-79.

49 Hazel Kul, *Mondros'tan Gümrü'ye ABD Basınında Ermeni Meselesi (1918-1920)*, ATAM Yay., Ankara, 2019, s. 79.

50 Kâmil Necdet Ar, *Türk- Amerikan İlişkileri Çerçevesinde Ermeni Meselesi (1918-1923)*, Kaynak Yay., İstanbul, 211, s. 181.

Raporda Lord Curzon, Başkan Wilson'dan Türkiye ile yapılacak bir antlaşma dâhilinde sınırları belirlenmiş bir Ermeni Devleti'nin mandasını rica etmek, eğer bu sağlanamaz ise barış taslağı metninde belirtilecek Ermenistan sınırını saptama konusunda ABD Yönetimi'nin hakemliği üstlenmesini sağlama konularında destek istiyordu⁵¹.

Esasında daha Barış Konferansı, Paris'te başlamadan evvel ABD'de gerek bazı Ermeni lobileri gerekse hükümet düzeyinde bazı yetkililer savaş sonrası Türklerden koparılacak topraklar üzerinde bir Ermeni Devleti kurulması konusunda Amerikan Yönetimi üzerinde baskı yapmaya başlamışlardı. Şüphesiz bu lobi faaliyetlerinde en büyük destek Anadolu'da yıllardır faaliyette bulunan Amerikan misyonerlerinin çok büyük etkisi olacaktı⁵². Anadolu'da misyonerlerin çalışmalarına destek olan ve savaş yıllarında Üsküdar'dan öteye geçmemesine rağmen Anadolu'da Türklerin, Ermenileri nasıl mezalime tuttıklarına dair hükümete raporlar gönderen ABD'nin İstanbul Büyükelçisi Morgenthau'nun faaliyetleri ile daha savaş başlamadan Anadolu'dan gönderdiği raporlarla Amerikan kamuoyunu Türkler konusunda kıskırtan Amerikan Board Heyeti Başkanı James Barton'un⁵³ çalışmaları Amerikan halkının ve yönetiminin Ermenistan meselesi hakkında yeterli düzeyde duyarlı hale gelmesine katkısı büyük olmuştu. Gönderdiği raporlarla Amerikan dış politikasını da etkileyecek bir ağırlığa sahip olan Barton'un dünya uluslarını başkalarını yönetmeye muktedir olanlar, kendi kendini yönetenler ve her ikisinden de aciz olanlar olarak niteleyerek birinci kategoriye ABD'yi, ikinci kategoriye Ermenileri, üçüncü kategoriye ise Türkleri yerleştiriyordu⁵⁴.

Barış konferansının başlamasına günler kala Ermeni Komitesi, Roma Elçiliği aracılığı ile Amerikan Hükümeti'ne ilettiği bir memorandumda, Ermenilerin savaş sırasında Müttefiklere verdikleri destekler ve çektikleri

51 Ar, a.g.e., s. 182.

52 Osmanlı topraklarında açtıkları kurumlar vasıtasıyla ülkelerinin çıkarları uğruna, Amerikan Board, Amerikan İncil Örgütü, Amerikan Risale Örgütü, Presbyterian Board Örgütü, Amerikalı Kardeşler Örgütü, Ermenistan ve Hindistan Milli Yardım Birliği, Reformist Kiliseler Birliği, Genç Erkekler Hristiyan Birliği, Genç Kadınlar Hristiyan Birliği, Metodistler, Yakınoğu Muavenet Heyeti. Bu örgütlerin hepsi doğrudan Osmanlı ülkesinde faaliyet gösteren örgütler değillerdir. Bir kısmı çalışmalarını Osmanlı topraklarına yöneltmişler, bir kısmı ise dünyanın başka yerlerinde faaliyetlerini yoğunlaştırmalarına rağmen Osmanlı topraklarında faaliyet gösteren örgütlere ve onların faaliyetlerine büyük katkılar sunmuşlardır. Amerikan misyonerlerinin bu dönemde Anadolu ve Yakınoğu üzerindeki çalışmaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Gülbadi Alan, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Amerikan Protestan Okulları*, TTK Yay., Ankara, 2015; Ayrıca Anadolu'da Amerikan misyonerlerinin Ermeni sorununun ortaya çıkmasına yönelik faaliyetleri hakkında bilgi için bkz. Seçil Akgün, "Amerikalı Misyonerlerin Ermeni Meselesinde Rolü", *Atatürk Yolu Dergisi*, C. 1, S. 01, Ocak 1988, ss. 1-12; İhsan Burak Birecikli, "Anadolu'da Bir Amerikalı Misyoner: Frederick Davis Greene ve Ermeni Meselesi", *Ermeni Araştırmaları Dergisi*, S. 55, 2016, ss. 173-161.

53 II. Abdülhamit Dönemi ve II. Meşrutiyet yıllarında Amerikan Misyoner Heyeti'nin çalışmalarını ve örgütlenmenin Anadolu'da nasıl gerçekleştiği hakkında birinci elden bilgi için bkz. James L. Barton, *Amerikan Misyonerler Heyeti Sekreterinin Anıları Türkiye'de Gündoğumu*, Çev. Zekeriya Başkal, Yeditepe Yay., İstanbul, 2010.

54 Mim Kemal Öke, *Ermeni Sorunu 1914-1923*, TTK Yay., Ankara, 1991, s. 143.

sıkıntılar dile getirilerek Osmanlı Devleti'nin sonlandırılıp Rusya Ermenistan'ı ile Anadolu'dan koparılacak topraklar üzerinde birleşik bir Ermenistan'ın kurulması talep ediliyordu. Memorandumu dikkatle okuyan Başkan Wilson buna ilgisini: "*Sevgili Bakanım, Ermenilere karşı duyduğum derin ilgi ve onlara karşı beslediğim sempati gerçekten çok şiddetlidir ve umarım uygun kanallar vasıtasıyla elimizden geleni yaparız.*" cümleleri ile göstererek, memorandumu işleme alınması için dışişleri bakanlığına gönderecekti⁵⁵.

Esasında daha savaş yıllarında Amerikan Yönetimi'nde olası Osmanlı yenilgisi durumunda Ermenilerin taleplerini karşılamaya hazır ve gizlilik derecesi çok yüksek olan birtakım andıçlar da hazırlanmıştı. 23 Aralık 1918'de hazırlanan bir andıçta, Osmanlı Devleti'nin topraklarının küçültülerek başkentinin Bursa, Konya veya Ankara şehirlerinden birisi olması, Doğu Anadolu'yu kapsayacak şekilde Karadeniz'den Mersin'e bir hat çizilerek bu hattın doğusunda bir Ermeni Devleti'nin tesis edilmesi, bu hattın içinde kalan Kürt nüfusun Türk tarafına göçe zorlanması gerektiği belirtiliyordu. Ayrıca belgede Türklerin başka güçlerin yönetimi altında kendi yönetimlerinden daha rahat olacakları hususuna yer verilerek Osmanlı topraklarının bölünmesi temelinde Türklerden yönetim yetkilerinin alınması konusuna da değiniliyordu⁵⁶. Aynı şekilde Barış Konferansı'nın hemen öncesinde Fransa'nın Nantes kentindeki ABD Konsoloslugu'nda hazırlanan "*American Tasks in Turkey*" başlıklı bir raporda da Karadeniz'den Alanya'ya doğru oldukça abartılı şekilde çizilen bir hat doğrultusunda Rusya ve İran sınırına kadar uzanan bir coğrafyada Büyük Ermenistan'ın kurulmasından bahsedilmekteydi⁵⁷.

Bütün bu çalışmaların yanında Başkan Wilson'a ve Müttefiklere Amerika'nın Ermenilere ilişkin tezlerini benimsetmeleri için lobi faaliyetleri Başkan Wilson ve ekibinin Paris için çalışmalarını yoğunlaştırdığı bir sırada artarak devam ediyordu. Nitekim, ülke içerisinde etkin bir şekilde faaliyet gösteren ve bu yönüyle hükümete baskı yapan Ermenistan'ın bağımsızlığı için Ermeni Amerikan Komitesi'nin çalışmalarını da hesaba katmak gerekmektedir. Komitenin hakiki beyni görünümündeki Vahan Kardashian'ın yazdığı raporlar Amerikan kamuoyuna servis ediliyordu. Ayrıca, senato ve temsilciler meclisi içerisindeki vekiller de yoğun bir şekilde bu propagandaya alet olmaktaydılar⁵⁸. Görüldüğü gibi Başkan Wilson ve heyeti, daha Paris'e ayak basmadan her türlü etki unsurlarının kullanılarak Barış Konferansı'ndan Osmanlı'nın parçalanması ve ayrılan kısımlarında Amerikan güdümünde bir Ermeni Devleti'nin kurulmasına yönelik ağır baskı hükümet çevrelerini sarmış durumdaydı. Şüphesiz bu çalışmalardan etkilenen Başkan Wilson ve danışmaları, Paris'te Ermeni heyetlerini dinlemeye hazırlanırken onların neleri talep edeceklerini biliyorlardı.

55 *Papers Relating to The Foreign Relations of The United States, The Paris Peace Conference 1919, Vol. II, United States Government Printing Office, Washington, 1942, pp. 271-272.*

56 *Ar, a.g.e., s. 174.*

57 *Ar, a.g.e., s. 176.*

58 *Öke, a.g.e., s. 143.*

30 Ocak 1919'da Müttefik Yüksek Konsey Paris'te toplandığında Osmanlı Devleti'nin Kilikya, Filistin, Suriye, Mezopotamya gibi bölgelerin Türk yönetiminden ayrılarak Milletler Cemiyeti bünyesinde manda idareleri altında yönetimlerinin yeniden belirlenmesi konusunda mutabık kaldılar⁵⁹. Bu durum konferans boyunca Ermeni sorununun gündemde tutulması noktasında çok önemli bir adım olmakla birlikte, Paris'te lobi faaliyetlerini sürdüren Ermeni Komitelerine de büyük moral oldu. Bu moralden hareketle konferans başladığında Ermenilerin beklentileri o derece ümit var bir hala dönüşmüştü ki Ermeniler Müttefik temsilcilerin kendilerinin beklentilerini ziyadesiyle karşılayacakları izlenimine kapılmışlardı⁶⁰.

Ermeniler konferansta üç delegasyon kurulu ile temsil edilmişlerdi⁶¹. Ancak Müttefik Yüksek Kurulca resmen tanınan, başında Boghos Nubar Paşa'nın bulunduğu Ermeni Ulusal Delegasyonuydu. Bu delegasyon, Anadolu'da yaşayan Ermenilerle dünyanın çeşitli ülkelerindeki Ermenileri temsil ediyordu⁶². Avetis Aharonian liderliğindeki diğer delegasyonsa Rusya'da Bolşevik İhtilali'nin çıkmasından sonra bağımsızlığını ilan eden Ermenistan Cumhuriyeti'ni temsil ediyordu. Diğeri ise Kilikya Ermenilerini temsil eden Paul Terzian başkanlığındaki heyetti⁶³. Birbirlerine asla tahammül edemeyen Nubar Paşa ve Aharonian başkanlığındaki heyetler arasında anlaşmazlık olmasına rağmen, konferansta tek bir grup halinde iş birliği içerisindeymiş görünümü arz etmesi arkalarındaki Ermeni Kilisesi'nin müdahaleleriyle olmuştu⁶⁴. Konferansta, Ermenilerin taleplerini destekleyenler arasında üç büyük galip devletlerin başkanları ilk sırada yer almasına rağmen, konferansın diğer oturumlarında Ermeni Delegasyon Heyetlerinin sınırlar konusundaki abartılı istekleri Müttefik Temsilcilerde onlara karşı bir bıkkınlığı da beraberinde getirmişti⁶⁵.

59 Nurşen Mazıcı, *ABD'nin Güney Kafkasya Politikası Olarak Ermenistan Sorunu 1919-1921*, Pozitif Yay., İstanbul, 2005, s. 37.

60 Buradaki görüşmede Başkan Wilson, ABD yönetiminin Osmanlı topraklarında manda yönetimi alma konusunda öncelikli olarak Amerikan halkını inandırmak gerektiğini Müttefik Yüksek Konsey'e bildirmişti. Ayrıca meselenin bir yönüyle askeri olmasından dolayı da askeri uzmanların görüşlerinin alınmasının zaruri olduğuna inanıyordu. Başkan Wilson'un bu talebi doğrultusunda Yüksek Savaş Kurulundaki askeri uzmanlar konseye Türkiye'deki durumu sürdürme aşamasında Müttefiklere ne gibi askeri ve ekonomik yükümlülükler düşeceği noktasında bir rapor hazırlamışlardı. Dolayısıyla Müttefikler, Osmanlı toprakları üzerinde muhtemel manda yönetimleri kurulması ile ilgili her toplantıda bu raporu da göz önünde bulundurarak hareket etmek zorundaydılar. Evans, *a.g.e.*, s. 104.

61 Bogos Nubar Paşa başkanlığındaki Avrupa Milli Ermeni Delegasyonu, Ermenistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Avetis Aharonian başkanlığındaki Ermeni Cumhuriyeti Delegasyonu ve Kilikya Ermeni Katagigosu Paul Terzian Başkanlığında oluşturulmuş Din Adamları Delegasyonu olmak üzere üç heyet tarafından temsil edilmiştir. Mehmet Okur, "Paris Barış Konferansı'nda Ermeni Yurdu Tartışmaları ve Osmanlı Hükümeti'nin Çözüm Önerileri", *Yeni Türkiye*, S. 60, 2014, s. 1.

62 Yavuz, *a.g.t.*, s. 278.

63 Okur, *a.g.m.*, s. 1.

64 Helmreich, *a.g.e.*, s. 35.

65 Kenan Kırkpınar, *Ulusal Kurtuluş Savaşı Dönemi İngiltere ve Türkiye (1919-1922)*, Phonex Yay., Ankara, 2004, s. 68.

Bu arada Ermeni Delegasyon Kurulu, Paris'te çalışmalarını bu şekilde yürütürken hemen aynı aylarda Amerika'da da Tiflis'te bulunan Ulusal Ermeni Kurulu'nun ABD'deki gayri resmi temsilcisi Taşnak mensubu Karekin Pastırmacıyan da ABD Kongresi'ne bir mektup sunarak Osmanlı Devleti, İran ve Rusya'dan kopartılacak bölgeler üzerinde Karadeniz'e de kıyısı olan bir Ermeni Devleti'nin kurulmasını talep edecekti. Pastırmacıyan, Amerikan Dışişleri Bakanı Robert Lansing'ten de destek istediği mektubunda Osmanlı Devleti'ne karşı 150.000 kişilik askeri bir güç oluşturabilmek amacıyla İtilaf Devletleri'nden mali yardım talebine de dikkat çekiyordu. Ayrıca Pastırmacıyan mektubunda Amerika'nın dünya savaşına katılmasının Büyük Ermenistan'ın kurulması için önemli bir fırsat olduğunu ifade ederek, böyle bir devletin kurulmasının Berlin-Bağdat Demiryolu hattının geçiş noktasını Ermeni topraklarına katmak suretiyle Almanların doğu politikasındaki etkinliğinin kırılabileceğine işaret ediyordu⁶⁶. Ayrıca Pastırmacıyan, kurulacak Ermeni Devleti'nin bölgede faaliyet gösteren Pantürkist ve Panislamist hareketlerin de önlenmesi noktasında etkin bir görev üstleneceğine de değindiği mektubunda bunun aynı zamanda bölgede Türk Devleti'nin de etkinliğinin kırılması anlamına geleceğine işaret ediyordu⁶⁷.

Ermeni Delegasyonu'nun Paris'te, Yüksek Konsey'e 26 Şubat'ta sunduğu haritalarla desteklenmiş muhtıradaki Ermenilerin talebi Akdeniz, Karadeniz ve Hazar Denizi arasında uzanan coğrafyada büyük bir Ermenistan Devleti'nin kurulması şeklindeydi. Bu sınırlar içerisinde Anadolu'da; Van, Bitlis, Diyarbakır, Harput, Sivas ve Erzurum'u da içine alacak şekilde Kilikya'dan İskenderun'a kadar uzanıyordu. Bu yerlerin Kafkasya Ermenistan'ı ile birleşmesini sağlamak için de Ermeni Delegasyon Kurulu, tercihen ABD olmak üzere Müttefiklerden herhangi birinin Milletler Cemiyeti altında manda yönetimini talep edeceklerdi. Ayrıca Gerek Aharonian ve gerekse Boghus Nubar Paşa konsey önünde yaptıkları konuşmada savaş sırasında Ermenilerin yaşadıkları sıkıntıların savaş sonrası dönemde onların Müttefiklerden bu hakları talep etmelerine imkân sağladığını sözlerine ekleyeceklerdi⁶⁸. Kurulun talepleri, Ermenistan üzerinde tesis edilecek manda geçici olmalı, kendisine manda yönetimi verilecek olan devletin seçilmesi konusunda o sırada Paris'te toplanmış olan ve tüm Ermeni ulusunu temsil eden Ermeni Kongresi'nin görüşü alınmalı ve manda süresi de 20 yıl ile sınırlı tutulmalı şeklinde sıralanıyordu. Bu taleplere ek olarak Ermenistan'da manda yönetimini üstlenecek olan devletin, Ermenilere verilecek olan topraklardaki Türk ve Azerileri göçe zorlamalı ve zarara uğramış Ermenilere tazminat verilmesi için girişimlerde bulunması da isteniyordu⁶⁹.

66 Yavuz, *a.g.t.*, s. 280.

67 Köse, *a.g.e.*, s. 94; Benzer taleplerle ABD'de bulunan Ermeni lobisinin bazı ileri gelenleri Başkan Wilson'a mektuplar göndererek konferansta Ermenilerin sadakati ve hizmetlerinin tanınmasını ve Ermenistan'a acilen çeşitli yardım malzemeleri yanında cephane gönderilmesini talep ediyorlardı. İsmail Köse, "General Moseley'in Amerikan Mandası ve Anadolu'da Kurulması Planlanan Ermeni Devleti ile İlgili Raporu", *Tarih Dergisi*, S. 59(2014/1), İstanbul, 2014, s. 191.

68 *Papers Relating to The Foreign Relations of The United States, The Paris Peace Conference 1919, Vol. IV.* United States Government Printing Office, Washington, 1943, pp. 147-153.

69 Kul, *a.g.e.*, s. 62; Gerek Boghos Nubar Paşa ve gerekse Aharonian bir taraftan Amerikan

Bu arada Ermeni delegasyonu memorandumunu sunmadan günler önce 7 Şubat'ta İngiliz Hükümeti, Ortadoğu'nun yerleşim düzeni konusunda konferansa yedisi doğrudan Ermenistan'ın durumu ile alakalı olmak üzere toplam yirmi iki başlıkta sunduğu bildiriye, Orta Anadolu ile sınırlandırılmış bir Türk Devleti ile bu devletten koparılan bölgelerde Kürt, Ermeni ve Rumların yaşadıkları yerlerde ayrı bir devlet olması talebini iletliyordu⁷⁰. Ermenilere büyük cesaret veren bu çıkış, Ermeni lobilerinin konferans boyunca Amerikan delegasyon üyelerine daha etkin baskı yapmalarına olanak sağlayacaktı. Benzer şekilde 10 Mayıs 1919'da İngiliz Dışişleri tarafından hazırlanan Türklere sunulacak barış taslağının ilgili bölümünde Anadolu'da yerleşik halde bulunan Ermenilerin yönetiminin Milletler Cemiyeti altında mandater bir devlete devredilmesi kaydediliyordu. Bu barış taslağına göre mandater devlet, Ermenistan'daki değişim süreci ve şartları hakkında Milletler Cemiyeti'nin Mandaterlik Komisyonu'na yıllık raporlar halinde devletin ekonomik, siyasi ve askeri gelişim süreçleri hakkında bilgiler sunacaktı⁷¹.

Barış Konferansı'nda Ermeniler ile birlikte Kürt delegasyonu da yüksek konsey yönüne çıkararak Osmanlı Devleti'nden koparılacak topraklarda bir Kürt Devleti'nin tesis edilmesini talep etmişti. Hatta, Osmanlı Devleti'nin bir zamanlar Stocholm elçiliği görevinde bulunan Şerif Paşa, Yüksek Konseye sunduğu muhtıra, müstakil bir Kürt Devleti talebinin karşılanmaması durumunda Ermenilerle ortak bir federasyon devletinin bile uygun görülebileceğini dile getirerek Boghos Nubar Paşa ile bu niyetle çeşitli görüşmeler bile yapacaktı⁷². Derin yankı uyandıran ve ilk etapta her iki delegasyon başkanlarının sıcak baktığı bu hamleye daha sonra bazı Kürt ve Ermeni grupları karşı çıkınca Paris'te varılan bu uzlaşmadan bir sonuç alınamayacaktı⁷³.

Başkan Wilson yönetimindeki Amerikan Heyeti, Ermenilerin taleplerini dinlemekle birlikte Anadolu'nun parçalanarak üzerinde çeşitli manda yönetimlerinin kurulabileceği bir yönetim anlayışının olabilirliği için çalışmalarını sürdürmekteydi. Bu amaçla 24 Mayıs'ta hazırlanan ve Başkan

Delegasyon Kuruluna baskı yaparken diğer taraftan da İngiliz hükümet üyelerine savaş sırasında Ermeni gönüllülerin Müttefiklere nasıl yardım ettiklerini dile getiren mektuplar kaleme alıyorlardı. Tolga Başak, "Milletler Cemiyeti ve Ermeni Sorunu (1919-1922)", *Ermeni Araştırmaları Dergisi*, S. 61. Y. 2018, s. 114.

70 Mazıcı, *a.g.e.*, s. 39.

71 Konferansta Mandaterlik konusunda görüşmeler uzadıkça İngiliz Hükümeti de ABD yönetimine baskısını artırmaya yönelik faaliyetler içerisine giriyordu. Buna göre, 20 Ağustos 1919'da David Lloyd George başkanlığında toplanan İngiliz kabinesinde Türkiye'nin geleceği ile ilgili olarak yapılan bir değerlendirmede ABD'nin mandaterliğinin sağlanmasının uygun olacağı bir kez daha dile getiriliyordu. Başak, *a.g.e.*, s. 118.

72 Konferansta Ermeni- Kürt delegasyon başkanlarının ortak hareketi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Selçuk Ural, "Şerif-Boghos Nubar Paşa Antlaşması ve Ortaya Çıkan Tepkiler", *Ermeni Araştırmaları Dergisi*, S. 14-15, ASAM Yay., Ankara, 2004, s. 101; Ayrıca konferansa sunulan Kürt Memorandumu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Şerif Paşa, *Memorandum on the Claims of the Kurd People*, Imprimerie A.G.L'hoir, Paris, 1919.

73 Faik Bulut, *Tarih Boyunca Kürtlerde Diplomasi*, C.I, Evrensel Yay., İstanbul, 2015, s. 245.

Wilson'a sunulan bir memorandumda Osmanlı Devleti'nin "...bir daha dirilmemesi koşulu ile..." bölünmesi için birkaç seçenek sunuluyordu. Buna göre Türkiye; Boğazlar, Anadolu'nun Türklere ait bölümü ve Ermenistan olarak üçe bölünmeli ve tercihen ABD olacak şekilde tek bir manda yönetimi altında bırakılmalıydı⁷⁴.

1.c. Osmanlı Toprakları Üzerinde Araştırmalarda Bulunacak Uluslararası Komisyon Meselesi

Müttefik Yüksek Konsey, Osmanlı Devleti'nin parçalanarak üzerinde manda yönetimlerinin tesis edilmesini konferansta görüşmelerin başladığı andan beri düşünmekteydi. Bu bağlamda 30 Ocak'ta varılan mutabakat çerçevesinde 25 Mart'ta dört büyükler arasında gerçekleştirilen bir görüşmede Filistin, Suriye ve doğusundaki Arap toprakları, Mezopotamya, Ermenistan ve Kilikya bölgelerinin Türk yönetiminden ayrılarak Milletler Cemiyeti bünyesinde çeşitli manda yönetimleri altında toplanmasına ilke olarak mutabık kalınmıştı⁷⁵. Ancak konsey üyeleri görüşmelerde bu kararı bölge halkından gelen taleplerle aldıkları imajını da dünya kamuoyuna duyurmak istiyorlardı. Bunu sahada uygulamanın iki temel yöntemi bulunmaktaydı. İlk ve en uygun görüneni, söz konusu bölgeden gelen seçilmiş temsilcilerle ve bölge hakkında uzmanlarla görüşerek bir karara varmaktı. Genellikle bu yöntem kullanıldıktan sonra ikinci yol ise bölge halkının bilgisine başvurmak amacıyla bir komisyon oluşturmaktı⁷⁶. Savaş sonrası dünyanın yeniden pay edilmesi sonucu yapılan birçok halk oylaması vardı ama tahmin edilebileceği gibi, bunlar genellikle milliyetçilik ve demokrasinin daha gelişmiş olarak değerlendirildiği Avrupa'da meydana gelmişti. Paris Barış Konferansı'ndaki diplomatların Osmanlı topraklarına karşı küçümseyici tutumları ve Fransa, İngiltere, İtalya ve Yunanistan'ın bölgeye olan aşırı eğilimleri göz önüne alındığında, bu tür halk oylamaları göz ardı edilecekti. Ancak talep edilen bölgelere bir komisyon gönderilerek halkın bilgisine başvurulması yöntemine Müttefikler arasında bazı pürüzler ortaya çıkaracağı düşünülse de ilke olarak sıcak bakılıyordu⁷⁷.

Aslında Osmanlı Devleti topraklarına yönelik bir komisyon oluşturma fikri sanılanın aksine Başkan Wilson'a ait değildi. Bu fikir Amerikalı Diplomat Gabriel Bie Ravndal'ın fikriydi. 1918 yılının Aralık ayında Paris'e gitmek üzere hazırlanan Amerikalı Delegasyon Kurulu'na Osmanlı topraklarına özel bir heyet

74 Ar, *a.g.e.*, s. 196; Aynı zamanda ABD yönetimi Milletler Cemiyeti bünyesinde yenilen devletlerden alınacak topraklar üzerinde kurulacak A, B ve C türü mandaların yönetim esaslarının da belirlenmesi için Yüksek Konsey üyeleri ile bağlantı halindeydi. Buna göre, Osmanlı toprakları üzerinde tesis edilecek manda yönetimlerinin "A" türü manda olması uygun görülmele birlikte manda yönetiminin koşulları ve ana ilkeler de bu kapsamda belirleniyordu. Evans, *a.g.e.*, s. 206.

75 Ar, *a.g.e.*, s. 197.

76 Patrick, *a.g.e.*, s. 33.

77 Patrick, *a.g.e.*, s. 35.

göndermeyi önermişti⁷⁸. Ancak bu fikre canlılık kazandıran ise konferansın başladığı Ocak ayından itibaren sürekli olarak Amerikalı yetkililerle görüşme imkânı arayan, Suriye’de bir Arap Devleti kurulması tezini savunan Şerif Hüseyin’in oğlu Emir Faysal olacaktı.⁷⁹ Faysal hem Yüksek Konsey önündeki konuşmasında hem de Paris’te bulunduğu süre boyunca, başta Başkan Wilson olmak üzere, Amerikalı temsilcilerle yaptığı bir dizi görüşmede bu düşüncesini büyük bir istekle dile getirerek destek bulmaya çalışıyordu. Ona göre, Arap toprakları bir daha geri dönülmeyecek şekilde Türk yönetiminden ayrılmalıydı. Ancak bu yapılırken de mandater yönetimin oluşturulması için “*Mandanın kim olacağı noktasında*” bölge halkına sorulmalı ve buradan çıkacak sonuca göre Yüksek Konsey hareket etmeliydi⁸⁰.

Faysal’ın bu talepleri ile birlikte Amerikalı diplomatlardan Robert Lansing, Albay House, White ve Bliss⁸¹ bir an evvel Osmanlı topraklarında halkın manda konusunda nabzını tutmak amacıyla tam yetkili bir komisyonun gönderilmesi için çalışmalara başladılar. Bu konuda da ilk olarak Emir Faysal’ın Yüksek Konsey önünde yaptığı konuşmadan iki gün sonra yani 8 Şubat’ta, Howard Bliss, Başkan Wilson’a Müttefikler tarafından oluşturulacak bir komisyonun Osmanlı topraklarına gönderilmesi için Emir Faysal’ın teklifinin kabul edilmesini önerdi. Bliss’e göre, böyle bir komisyon bölge için kesinlikle gerekliydi ve gönderilmesi için de zaman kaybedilmemesi gerekiyordu. Bliss, bu düşüncelerini 13 Şubat’ta Yüksek Konsey önünde yaptığı bir konuşmada dile getirdi. Bu konuşmada, Başkan Wilson’un desteğini arkasında hissetti. Ne var ki Bliss’in bu konuşmasından Fransız temsilciler ciddi rahatsızlık duymaya başladılar. Öyle ki Fransa, özellikle Suriye ve Lübnan üzerinde Emir Faysal ile derin anlaşmazlık içerisinde bulduklarından halkın manda konusunda eğilimlerini öğrenmek amacıyla bölgeye bu tarz bir komisyonun gönderilmesine sıcak bakmıyorlardı⁸². Ancak, konferansta bu talebe doğrudan karşı çıkamadıklarından öneriyi prensipte uygun görmelerine rağmen İngilizlerle birlikte komisyonun oluşturulmasını engellemek için ellerinden gelen her türlü zorluğu çıkacaklardı. Bu arada Şubat ayı içerisinde Ermeni ve Yahudi temsilciler, Yüksek Konsey önünde taleplerini sıralarken önerilen komisyonun bu talepleri de karşılayabileceği üzerinde birtakım düşünceler hasıl olmaya başladı⁸³.

78 Patrick, *a.g.e.*, s. 35.

79 Ali A. Allawi, *Irak Kralı I. Faysal*, Çev. Hakan Abacı, Türkiye İş Bankası Yay., 2016, s. 264.

80 Faysal’ın Paris’teki çalışmaları hakkında detaylı bilgi için bkz. Resul Yavuz, “The Meetings Between Faisal and Britain about The Sharing of Middle East During The Paris Peace Conference”, *History Studies*, Vol. 11/1, February, 2019, pp. 429-444.

81 Howard Bliss, Suriye’de Protestan Kolejinde Müdür olarak görev yapıyordu. Patrick, *a.g.e.*, 31.

82 Allawi, *a.g.e.*, s. 299.

83 Siyonistler, Filistin’e uluslararası bir komisyonun gönderilmesine kesinlikle taraftar olmamakla birlikte komisyonun gönderilmemesi için Paris’te İngiliz ve Fransızlarla birlikte komisyonun oluşturulması çalışmalarını engellemeye çalışıyorlardı. Evans, *a.g.e.*, s. 148; 27 Şubat 1919’da Yahudi temsilcilerden M. Sokolov ve Dr. Weizmann, Filistin’de Yahudilerin haklarının tanınması için bir sunum yaptılar ve bu sunumda, ABD başta olmak üzere, Müttefiklerden Filistin’de Milletler Cemiyeti himayesinde sınırları belirlenmiş bir bölgede Milli yurtlarının tanınmasını talep ettiler. *Papers Relating to The Foreign Relations...*, Vol. IV., pp. 161-170.

Nitekim İzmir konusunda bile Venizelos, düşüncelerini Amerikalı temsilcilere ulaştırmanın derdine düşmüştü⁸⁴.

Bu talep ve düşüncelerle birlikte, 20 Mart'ta Yüksek Konsey, Osmanlı Devleti'nin savaş sonrası durumunu görüşmek ve Müttefikler arası bir komisyonun uygulanabilirliğini tartışmak amacıyla bir kez daha toplandı. Toplantıda, Stéphen Pichon, savaş sırasında Müttefikler arasında yapılan gizli antlaşmalar hakkında bilgi verdi. Pichon, Mayıs 1916'daki Sykes-Picot Antlaşması'nı ve daha sonra bu antlaşma üzerinde İngiliz ve Fransızlarla yapılan değişikliklerden bahsederek, antlaşmanın haritalarını konseye sundu. Ayrıca, toplantıda Pichon, Lloyd George'un Ortadoğu coğrafyasında İngiltere'nin yükünü azaltma isteğini ve Fransa'nın bu gizli antlaşma ile asker bulundurmamak istediği alanlar ile ilgili niyetlerini de ortaya koydu. Pichon, Fransa ve İngiltere arasında bölgedeki sayısız konuda büyük sorunlar bulunduğunu ve Fransa'nın Paris Barış Konferansı'nda tüm bu sorunları çözmeyi umduğunu da belirtti. Toplantıda ayrıca Lloyd George, İngilizlerin Şerif Hüseyin'e verdiği taahhütlerin ve Fransa'nın istediği topraklarda Arap bağımsızlığına destek taahhütlerinin de iki ülke arasında yeni tartışmalara kapı araladığını belirtti. Bu tarz tartışmalar, Ortadoğu'da Osmanlı Devleti'nden koparılan alanlarda İngiliz ve Fransızlar arasındaki ciddi uzlaşmazlığın bir göstergesi olarak Arap toprakları üzerindeki her görüşmede kendisini göstermekteydi⁸⁵.

Başkan Wilson bu gergin tartışmada söz alarak, 1916 tarihli Sykes-Picot Antlaşması'nın Çarlık Rusya'nın yıkılması nedeniyle, tümü üzerinde değişiklik yapılması gerekeceğini belirtti. Başkan Wilson, Yüksek Konsey'in savaş zamanı imzalanan paylaşım antlaşmalarının tamamının gözden geçirilmesi gerektiğine inanıyordu. Bu anlaşmaların bir kenara bırakılmasıyla Başkan Wilson, self deteminasyon ilkesine göre savaş sonrası düzenlemenin yapılması taraftarı olduğunu ortaya koydu. Bu yüzden Başkan Wilson, İngiliz ve Fransız iddialarına ilgisiz kalarak Konsey üyelerine mandater bir gücün seçilmesi noktasında bölge halkının isteklerine dikkat edilmesi gerektiğini düşünüyordu. Bu tavır, İngiliz ve Fransız delegasyon kurulunda soğuk düş etkisi yarattı. Çünkü bu iki devletin temsilcileri halkın isteklerini öğrenmeye yönelik bölgeye bir komisyonun gönderilmesi taraftarı değildi.

84 Savaşın bitmesinden itibaren başta Venizelos olmak üzere Yunan hükümet temsilcileri Başkan Wilson'a ulaşmak ve onu kendi politikaları doğrultusunda yönlendirmek amacıyla yoğun bir faaliyet içerisinde olmuşlardır. Başkan Wilson'a gönderilen raporlarda, İzmir'in işgali sonrası yaşananlarla birlikte ateşkes hükümlerinin uygulanması sırasında gösterilen tavizkar tavrılardan dolayı Müttefikler bile şikâyet konusu ediliyor ve ABD yönetiminden bu konuda bazı girişimlerde bulunması isteniyordu. *Papers Relating to The Foreign Relations...*, Vol.II, pp. 275-277.

85 Barış Konferansında İngiliz ve Fransızlar arasında Sykes-Picot Antlaşması yüzünden Ortadoğu'nun paylaşımı konusunda çeşitli uyuşmazlıklar vardı. Gerek Lloyd George gerekse Clemenceau, bu uyuşmazlıkların giderilerek hem dünya kamuoyu önünde hem de ABD'li yetkililere birliktelik görünümü vermek için sürekli olarak Paris ve Londra'da kapalı kapılar ardında çeşitli görüşmeler gerçekleştiriyorlardı. Bu görüşmelerin David Lloyd George'un anılarına nasıl yansdığı hakkında detaylı bilgi için bkz. Yavuz, *a.g.e.*, ss. 41-156.

Nitekim görüşmede Clemenceau ve Lloyd George, Başkan Wilson'un komisyon kurulması fikrine ölçülü cevaplar verdiler. Clemenceau, bir komisyon oluşturulmasını kabul etmekle birlikte komisyonun sadece Suriye için gönderilmemesini Filistin, Mezopotamya ve Ermenistan ile Osmanlı Devleti'nin diğer bölgelerinin de komisyonun araştırma sahasına dahil edilmesi gerektiğini belirtti. Ayrıca Suriye'de sadece Arapların yaşamadığını belirterek, Suriye, Arapların kontrolüne verilirse bu kişilerin isyan edeceklerini de ifade etti. Buradaki halkın yapısından dolayı yapılacak araştırmanın yüzeysel olmaması ve komisyondaki kişilerin dikkatli seçilmesi durumunda komisyonun gönderilmesine karşı çıkmayacağını beyan etti. Son olarak, Clemenceau, Başkan Wilson tarafından öne sürülen ilkeler ile hemfikir olmasına rağmen, öncelikle Fransa'nın Suriye'de Fransızlar tarafından kurulan kurumların varlığını da göz önünde bulundurması gerektiğini ifade etti⁸⁶.

Lloyd George ise İngiltere'nin Filistin, Mezopotamya ve Ermenilerin yaşadığı bölgeye bir komisyon gönderilmesine itirazı olmadığını ancak Arapların karakterine güven duyulmadığından komisyonun bölgeden tam ve güvenli bilgi elde edemeyeceği endişesi taşıdığını ifade ediyordu. Lord Balfour ise Lloyd George'un ifadelerine destek çıkmakla birlikte komisyonun çalışmalarını tamamlamak için harcayacağı zamanın barışın tesis edilmesini geciktirebileceğini hatırlattı. Ayrıca toplantıda Türklere bırakılacak toprakların durumu ve bu alanlar üzerinde kurulacak yönetimler de özellikle Başkan Wilson ve Lloyd George, arasında tartışma konusu oldu. Nitekim Lloyd George'a göre Türkler, kaderlerini huzursuzca bekliyorlardı ve Türkiye toprakları için kimin mandater olarak atanacağını Türklerin bilme hakkı vardı. Başkan Wilson, Türklerin hiçbir şeye hak sahibi olmamakla birlikte, onlara sadece Anadolu'da ne kadar arazinin Türk olarak kalacağını söylemesi gerekiyordu. Türklerden koparılacak alanların Milletler Cemiyeti altına verileceğini daha sonra ise sınır komşularının kimler olacağı konusunda ayrıca Türklere bilgi verilecekti. Wilson'a göre, barışı sağlamak için Türkiye'ye söylenmesi gereken tek şeyin "*onların hiçbir şey alamayacağı*" olduğu gerçeği⁸⁷. Ayrıca toplantıda Balfour, gönderilecek komisyonun Batı Anadolu'yu çalışma sahasına ekleyip eklemeyeceği ile ilgili sorusuna Başkan Wilson net bir cevap vermese de komisyon sonuç raporunda İstanbul ve Yunan işgalindeki bölgeler hakkında da görüş bildirecekti.

Bu toplantıdan sonra Amerikan Heyeti, 22 Mart'ta komisyon taslağını ve komisyonun amaçlarını oluşturarak Yüksek Konsey'e sundu. Komisyon; Suriye, Filistin, Mezopotamya, Ermenistan, Kilikya ve Anadolu'da tespit edilecek ilave bölgelerde araştırmalarda bulunarak bu yerlerde mandater bir yönetimin gerekli olup olmadığı üzerinde rapor hazırlayacaktı. Daha net bir ifade ile komisyon, adı geçen yerlerdeki halkı dinleyerek onların taleplerini konferansta Yüksek Konseyin önüne sunacaktı.

86 Yavuz, *a.g.e.*, s. 82.

87 Yavuz, *a.g.e.*, s. 83.

Başkan Wilson'un talimatı ile komisyonda görev alacak kişilerin belirlenme aşamasında İngiliz ve Fransız yetkililer, işi sürüncemede bırakan taktiklere başvurdular⁸⁸. Ayrıca 25 Mart'ta Londra'da İngiliz ve Fransız Ortadoğu uzmanlarının katıldığı bir görüşmede bölgeye komisyon gönderilmesinin iyi bir fikir olmadığı bu durumun bölgedeki huzursuzluğu daha da arttıracığı ve her türlü entrikaya kapı aralayacağı dile getirildi. Onlara göre, komisyon gönderilmeden de bölge üzerinde İngiliz-Fransız anlaşmazlığı çözümleni ve Arapların talepleri Paris'te masa başında belirlenmeliydi⁸⁹.

Lord Curzon da Osmanlı topraklarına böyle bir komisyonun gönderilmesi taraftarı değildi. Barış konferansında İngiliz Delegasyon Kurulu üyelerine gönderdiği uzun bir memorandumda geline bu aşamada bir taraftan Osmanlı Devleti'nin son durumu hakkında bilgi verirken diğer taraftan da Türklerle bir an evvel barış antlaşması imzalanması için daha fazla mesai harcanması gerektiğine inanıyordu. Ona göre böyle bir gecikme Anadolu'da ciddi yeni sorunlara neden olabilirdi. Ayrıca Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren konularda İngiliz ve Fransızların konferansta birlikte hareket etmelerinin sorunların çözümüne dostane katkı yapacağını dile getirirken, sorunları arttırmaktan başka bir işe yaramayacak olan komisyon çalışmalarına her iki ülke temsilcilerinin katılmaması gerektiğini öneriyordu⁹⁰. Fakat bu uyarı ve isteksizliklere rağmen Başkan Wilson'un talimatı ile Ohio'daki Oberlin Koleji Müdürü Henry C. King ve şahsi dostu Chicagolu iş adamı C.R. Crane başkanlığında oluşturulan komisyon Anadolu'da ve Ortadoğu toprakları üzerinde incelemelerde bulunmak amacıyla görevlendirildi⁹¹. Komisyona A. H. Lybyer, George R. Montgomery ve Ortadoğu Arap toplulukları uzmanı Yüzbaşı William Yale de katıldı⁹². Dolayısıyla

88 Başkan Wilson'a rağmen konferansta bazı ABD'li uzmanlar, İngiliz ve Fransızları destekler şekilde komisyon çalışmalarının bölgede ciddi karışıklıklara neden olacağı ve çözümü daha da zora sokacağı gerekçesiyle böyle bir komisyonun gönderilmesine taraftar değillerdi. Evans, *a.g.e.*, s. 148.

89 Resmi olmayan buradaki toplantıya, İngiliz delegasyonundan Sir Valentine Chirol, T.E. Lawrance, Getrude Bell ve Fransız grubundan Robert de Caix, Philippe Millet, Henri Bernier, Auguste Gauvain ve birkaç gazeteci katılmıştı. Toplantıdakiler yaklaşık 6 saat boyunca Ortadoğu'daki gelişmeleri ve bir komisyon gönderilmesi durumunda ortaya çıkacak sorunları tartıştılar. Toplantıda İngilizler, Fransızlara Emir Faysal ile bir an evvel anlaşmaları için baskı yaptılar. Onlara göre, eğer bu gerçekleşirse bölgeye komisyonun gönderilmesine gerek kalmayacaktı. Harry N. Howard, *An American Inquiry in the Middle East, The King-Crane Commission*, Khayats 92-94, Rue Bliss, Beiry, Lebanon, p. 35.

90 FO. 608/83, "Present Position of Middle East", No. 7919 18th April 1919.

91 Deniz Bilgen, *ABD'li Gözüyle Sivas Kongresi Amerikan Mandası ve Gazeteci L.E. Browne'nin Faaliyetleri*, Kaynak Yay., İstanbul, 2004, ss. 68-70: Aslında King-Crane Komisyonu oluşturulmadan önce Amerikalı Diplomat Gabriel Bie Ravndal'ın önerilerine uygun olarak Ortadoğu topraklarında incelemelerde bulunmak amacıyla Amerikalı diplomatlar tarafından Howe-Barton Komisyonu önerilmişti. Ancak komisyonun üyeleri "İngiliz-Fransız işgali altında bir bölgede komisyonun faydalı işler yapamayacağı" düşüncesiyle komisyonda yer almaya sıcak bakmayınca bu çalışmalar da Şubat 1919 itibarıyla rafa kaldırılmıştı. Patrick, *a.g.e.*, s. 39.

92 Özkan, *a.g.e.*, s. 160; İngiliz ve Fransızlar, komisyon gönderilmesi fikrine ilk etapta destek vereceklerini ilan etseler de komisyon sadece Amerikalı temsilcilerden oluşacaktı. Clemenceau, komisyonun Ortadoğu'da kendileri için ciddi sıkıntılar yaratacağını düşünüyordu. Komisyon gönderilmesinden son derece memnun olan Emir Faysal'a Lloyd George kendisine Suriye

ABD dışında Müttefiklerin delege vermediği ve iki gruptan oluşan komisyon “Türkiye Mandaları Hakkında Milletlerarası Komisyonun Amerikan Şubesi” adıyla çalışmalarda bulunmak amacıyla 3 Haziran 1919’da İstanbul’a geldi⁹³.

King-Crane Komisyonu olarak adlandırılacak olan kurul, Türkiye toprakları üzerinde ABD mandaterliğinin olabilirliğini araştırırken Filistin, Suriye, Lübnan ve Hicaz gibi bölgelerde de bölge halkının taleplerini dinledi, sorular sordu, notlar aldı. Ancak İngilizler, Kurulun Mezopotamya’da inceleme yapmasına kendilerinin stratejik hesaplarına zarar vereceği düşüncesiyle müsaade etmediler⁹⁴. Komisyon, İstanbul’da yaptığı çalışmalarda İttihatçı kesimlerle görüştü. Türk basını ile birkaç kez toplantı gerçekleştirdi. İstanbul’da görev yapan Amerikan diplomat ve misyonerlerle görüşerek onların manda yönetimi hakkında düşüncelerini aldı⁹⁵.

1919 yılının yaz ayları boyunca yoğun geçen çalışmalarından sonra komisyon, geniş bir resmi rapor hazırladı. Rapor, Anadolu ve Arap toprakları üzerinde yapılan değerlendirmeleri içererek ABD yönetimine çeşitli tespit ve önerilerde bulunuyordu. Buna göre, Anadolu topraklarında bağımsız bir Ermenistan Devleti’nin kurulması, Kilikya Bölgesinin de ABD mandasında Ermenistan Devleti’ne bırakılması, İstanbul’un Türkiye’den kopararak uluslararası bir yönetim altında İstanbul Devleti olarak tesis edilmesi, kalan topraklar üzerinde sınırları belirlenmiş bir Türk Devleti’nin ABD manda yönetimi altında kurulması, Batı Anadolu’da Yunanistan’a bağımsız bir bölgenin verilmemesi ancak İzmir dahil Rumlara geniş bir özerklik tanınması, Mezopotamya ve Suriye bölgelerinde de Arapların isteklerine göre ABD mandası altında eğer olmaz ise ikinci tercih İngiliz mandası altında bağımsız

konusunda Fransızlarla anlaşması için sürekli baskı yapıyordu. İngilizlerin bu girişimlerine rağmen Fransızlar, Emir Faysal’ın İngilizler tarafından kendilerine karşı kıskırtıldığını düşünüyorlardı ve bu durum Lloyd George ile Clemenceau arasında da bazı tatsız olayların yaşanmasına neden olmuştu. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Yavuz, *a.g.e.*, s. 87-111; Komisyonun oluşturulmasına yönelik İngiliz ve Fransız engellemeleri o kadar baskın hale gelmişti ki bu durum komisyon üyelerinin de morallerinin bozulmasına neden oluyordu. Nitekim komisyon Başkanı King, bu moral bozukluğunu şu cümlelerle ifade ediyordu: “... diğer güçler gerçekten komisyonun gitmesini istemiyor. Durumun soruşturulmasını değil, kendi aralarında eski sınırlar konusunda pazarlık yapılmasına izin verilmesini tercih ediyorlar. Meselenin nasıl ortaya çıkacağını bilemiyorum. Elbette iki Amerikan komisyon üyesi ile birlikte gidecek personeli seçiyorum. ...Komisyon, basitçe burada, yani Paris’te kalmak için oluşturulursa bu durumda burada kalamam. Çünkü Başkanın benden yapmamı istediği ve dolayısıyla kabul ettiğim şey bu değildi. Bu nedenle çok kısa bir zaman içinde eve dönüyor olabilirim. Ancak şu anda meselenin gerçekten nasıl sonuçlanacağını bilemiyoruz.” Howard, *a.g.e.*, s. 45.

93 Ali Karakaya, *Millî Mücadele’de Manda Sorunu, Harbold ve King-Crane Heyetleri*, Başkent Yay., Ankara, 2001, s. 84.

94 Köse, *a.g.e.*, s. 130.

95 Anadolu’da görev yapan birçok ABD’li diplomat ve misyoner de Amerikan yönetiminin Osmanlı topraklarında manda yönetimi kurması taraftarıydı. Hatta bazı misyonerler, bu amaçla hazırladıkları raporları Barış Konferansındaki Amerikan Delegasyon Kuruluna ulaştırmışlardı. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Osman Köse, “İstanbul’daki Amerikalı Diplomat ve Misyonerlere Göre Türkiye’de Manda İdaresinin Kurulma Gerekçeleri (1919)”, *History Studies*, Vol. 2/1, 2010, ss. 208-218.

Arap Devleti'nin kurulması öneriliyordu⁹⁶.

Komisyon çalışmalarını tamamlayıp Paris'e ulaştığında, konferans üzerindeki Amerikan etkisi azalmıştı. Başkan Wilson, Versailles Antlaşması'nı Amerikan Senatosunda onaylatmak ve ayrıca ABD'nin Milletler Cemiyetine girişini sağlamak için ülkesine geri dönmüştü. King-Crane Komisyonu ise hazırladığı raporunu, 28 Ağustos'ta Paris Barış Konferansı'nda Amerikan Heyeti Başkanı Frank Polk'a sundu. Heyet Başkanı Polk'tan raporu Türk Barışı ile ilgili yapılacak toplantılarda Müttefik Yüksek Konsey'e sunması bekleniyordu. Fakat bu hiçbir zaman gerçekleşmeyecekti. Çünkü bu tarihlerde ABD, Türk Barışı ile ilgili yapılan görüşmelerden çekilmiş ve barış taslağının oluşturulması İngiliz, Fransız ve İtalyanlardan oluşan delegasyon kuruluna bırakılmıştı⁹⁷. Raporun bir özeti ise 31 Ağustos'ta Başkan Wilson'a telgrafla iletildi. Komisyon üyeleri ayrıca Paris'teki New York Times muhabirine, resmi rapor ile ilgili üstü kapalı bir röportaj verdi. İngilizlere ve Fransızlara raporun kopyaları verilmese de İngilizlerin raporu okumasına ve not almasına, Fransızların ise en azından içeriğini öğrenmelerine izin verildi⁹⁸.

Resmi raporun tam metni ise 27 Eylül 1919'da Beyaz Saray'a iletildi. Ne var ki Başkan Wilson, iki gün önce Colorado'da aşırı yorgunluk belirtileri gösterdiğinden dinlenmek için Washington'a döndü. 2 Ekim'de de felç geçirdi ve raporu tam olarak hiçbir zaman okuyamadı. Ancak daha önce kendisine telgrafla raporun detayları hakkında bilgi verildiği için raporun genel çerçevesi hakkında bilgi sahibiydi. Sonuçta rapor üç yıldan fazla İngiltere ve Fransa'nın baskısı ile bürokratik belirsizlik içinde kaldı ve 1920 yılı içerisinde Paris'te Türklerle imzalanacak barış antlaşmasına etki etmesine müsaade edilmedi. Ancak New York Times gazetesi, komisyon raporunun izini sürerek yayımlanması için bütün yolları denedi. Gazete, 1920'nin Ağustos başında raporun bazı bölümlerini yayımlamayı başarsa da Aralık 1922'de bir gazeteci Başkan Wilson ile bağlantıya geçerek raporun tam metninin yayımlanması için izin aldı ve rapor kamuoyu ile paylaştı⁹⁹.

King-Crane Komisyonu Anadolu'da çalışmalarını tamamladığı günlerde Paris'te bulunan Amerikan Heyeti, King-Crane Komisyonu'nun

96 Karakaya, *a.g.e.*, s. 9; Esasında komisyon üyeleri yaptıkları çalışmalar sonucunda Başkan Wilson'a vermeleri gereken tavsiyeler konusunda tam olarak hemfikir değillerdi. Komisyon biri resmi, ikisi de ek olmak üzere üç öneri raporu düzenledi. Ek iki rapor William Yale ve Montgomery'dengeldiveburadaeldeedilenbulguveönerilerkomisyonunresmiraporundan farklıydı. Komisyonun resmi raporu ise Suriye, Türkiye-Ermenistan ve Mezopotamya olmak üzere üç bölümden oluşuyordu. İngilizler, komisyonun Mezopotamya'da araştırma yapmasına izin vermediklerinden komisyonun resmi raporunda Mezopotamya hakkında pek bir bilgi yer alamamaktadır. Raporda Mezopotamya hakkında var olan bilgiler daha çok üyelerin özel düşüncelerini yansıtıyordu. Komisyonun dahili iki raporu ve resmi sonuç raporu hakkında bilgi için bkz. Patrick, *a.g.e.*, ss. 137-141.

97 Evans, *a.g.e.*, s. 156

98 Patrick, *a.g.e.*, s. 136.

99 Patrick, *a.g.e.*, s. 141.

aksine daha spesifik bölgede ve sadece Ermenilerin durumunu araştırmak amacıyla bir dönem Türkiye’de de görev yapmış Tümgeneral James G. Harbord başkanlığında kırk altı kişiden oluşan bir heyetin gönderilmesini de karara bağladı¹⁰⁰. 24 Ağustos’ta İstanbul’a gelerek çalışmalarına başlayan kurul, burada bulunan birçok cemaat ve azınlık temsilcisi ile görüşerek ABD Yönetimi’nin Anadolu’nun geleceğinin şekillenmesine ne kadar önem verdiğini göstermiş oldu. Heyet her ne kadar Doğu Anadolu’da Ermeni iddialarını ve ABD güdümünde bir Ermeni Devleti’nin olabilirliğini araştırmak için yola çıkmışsa da Kafkasya bölgesinde de incelemelerde bulunmayı da ihmal etmeyecekti¹⁰¹. Anadolu’da incelemelerde bulunduğu sıralarda, Mustafa Kemal Paşa başta olmak üzere, Mili Mücadele liderleri ile de görüşmelerde bulunan General Harbord, gezi sonunda uzun ve ayrıntılı bir rapor hazırladı. Raporunda; Amerikan Senato ve Hükümetini bölgedeki son olaylar hakkında aydınlatırken aynı zamanda Türk toprakları üzerinde bir Ermenistan Devleti’nin kurulabilirliği konusunda çeşitli değerlendirmelerde bulundu¹⁰². General Harbord raporunda, ne kadar zor koşullarda olursa olsun Ermenilerin çoğunluk oluşturmadıkları bir coğrafyada ABD mandasında bir devletin tesis edilmesini öneriyordu. Bu talep, Paris’te Amerikan Heyetinin maruz kaldığı lobi baskıları altında ABD Hükümeti ve Senatosu’nun gündemine bir şekilde taşımak istediği taleplerin başında geliyordu. Ayrıca General Harbord Başkanlığında oluşturulan heyet içerisinde yer alan General Moseley de muhtemel manda idaresinin askeri alt yapısı hakkında detaylı bir rapor hazırlamakla görevlendirildi. General Moseley, General Harbord’un hazırlamış olduğu raporundan biraz daha farklı ve bazı yönlerden de ayrıntılı raporunu hem General Harbord’a hem de Harbord’un raporu ile birlikte Mayıs 1920’de Amerikan Senatosuna teslim etti. Manda idaresi kurulması istenen bölgelerdeki askeri durum ve kuvvet yapılarını ortaya çıkarmayı hedefleyen General Moseley’nin raporu, General Harbord’un raporu gibi ABD’nin adı geçen bölgelerde kurulacak Ermenistan Devleti’nin manda yönetimini üstlenmesini tavsiye ediyordu¹⁰³.

100 Cemal Kutay, *Türk Milli Mücadelesinde Amerika*, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1979, s. 25; General Harbold Heyeti’nin Anadolu’ya neden ve hangi maksatla gönderildiği hakkında detaylı bilgi için bkz. Fahir Armaoğlu, “Harbold Misyonu Nasıl Ortaya Çıktı?”, *Belleten*, C.LXI, Sa. 232, TTK Yay., Ankara, 1998, ss. 701-707.

101 Metin Ayışığı, *Kurtuluş Savaşı Sırasında Türkiye’ye Gelen Amerikan Heyetleri*, TTK Yay., Ankara, 2004, ss. 94-95.

102 General Harbord’un raporu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Seçil Akgün, *General Harbord’un Anadolu Gezisi ve Ermeni Meselesine Dair Raporu*, Tercüman Yay., İstanbul, 1981, ss. 133-183; Ayrıca bkz. Necip Azkoğlu (Der.), *Dört Rapor*, Tarihçi Kitapevi, İstanbul, 2016, ss. 101-185.

103 General Harbord Komisyonunda bulunan subay ve uzmanlar 11 farklı rapor hazırlamışlardır. Hazırlanan bu farklı raporlardaki veriler, General Harbord Raporunun genelini oluşturmaktadır. Karargâh Subayı Tuğgeneral Van Horn Moseley’in hazırlamış olduğu rapor ekleriyle birlikte 43 sayfa olup hem Transkafkasya hem de Anadolu’daki askeri durum, kuvvet yapısı, mühimmat miktarı, teçhizat durumu, donanmaların pozisyonları ve gemi sayıları, asker sayıları ile yedeklerin askere çağırılma durumu ve kurulacak manda idaresinin masrafları ile ihtiyaç duyulacak asker sayısı hakkında detaylı bilgilere yer vermektedir. General Moseley raporu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Köse, *a.g.m.*, ss. 189-216; Seçil Akgün, “Ana Hatlarıyla General Moseley Raporu: Türkiye’de

2. Amerikan Yönetiminin Kararı ve Müttefiklerin Bu Karara Yönelik Tavrı

1919 yılının yaz ayları Paris'teki Amerikan delegeleri için Ortadoğu ve Anadolu'ya gönderilen heyetlerin faaliyet ve çalışmalarını düzenlemekle geçerken, İngiliz ve Fransızlar da Amerikan Yönetimi'nin Türk Barışı konusunda artık bir karara varmasını istiyorlardı. Ancak Başkan Wilson, adeta Paris'te diken üstünde duruyordu. Yakındoğu'da sorumluluk alınması noktasında görüş ve düşüncelerini bütün açıklığı ile gündeme getirmesine rağmen, ABD kamuoyunun kendisi ile aynı doğrultuda düşünmediğini de biliyordu. Dahası karşısında bu düşünceleri kabul ettirmek için bir senato ve temsilciler meclisi vardı. Senato ve kamuoyu 1918 yılının sonbaharından itibaren Türkiye'deki durum ile yakından ilgilenmeye başlamıştı. Özellikle barış konferansında Müttefiklerin, ABD Yönetimi'nden manda alması konusundaki talepleri ve yönetimin bu taleplere karşı tutumu basın tarafından yorumlanarak Amerikan kamuoyu bilgilendiriliyordu. Anadolu'daki manda yönetimlerinin tesis edilmesi ve Ermenilerin durumu başta olmak üzere, İstanbul ve Boğazlar meselesi de bu bilgilendirmede esas ağırlığı oluşturuyordu¹⁰⁴. Ülkesinden gelen haberleri de hesaba katarak Başkan Wilson, müfttekilerinin ısrarlı taleplerini içeren muhtıralarına cevap vermek istiyordu. Başkan Wilson'a göre ABD'nin, başta İstanbul olmak üzere, Ermenistan ve Anadolu üzerinde sorumluluk alması - kendisi taraftar olmasına rağmen - imkânsıza yakındı. Ancak Başkan Wilson'un bu ifadelerine rağmen 25 Haziran'da Müttefikleri, Türkiye sorununu görüştükleri bir toplantıda İstanbul meselesini yeniden ele alarak Başkan Wilson'dan İstanbul ve Boğazlar üzerinde manda yönetimi kurmasını resmen istediler. Başkan Wilson bu toplantıda öneriyi Amerikan Senatosu'nun onaylaması şartıyla kabul etti. Bu, Amerikan Senatosu'nun kararını verinceye kadar Türklerle imzalanacak bir barış antlaşmasının tehir edilmesi anlamına geliyordu. Başkan Wilson idealleri ile uluslararası durumun ortaya çıkardığı siyasi gerçekler arasında kalmıştı¹⁰⁵. Türklerin önüne konulması hedeflenen barış tasarısı üzerinde net bir karara varamamanın ilk işareti bu şekilde ortaya çıkacaktı. Nitekim 6 Haziran'da Fransızların sağladığı bir gemi ile Damat Ferit, 14 Haziran'da ise İngilizlerin sağlandığı bir gemi ile Tevfik Paşa başkanlıklarındaki Türk Heyetleri Paris'te Barış Konseyinin önünde Türk Hükümetinin barış tezini savunmak amacıyla ayrı ayrı giderken¹⁰⁶ Ocak 1919'dan beri Müttefik Konseyin,

Amerikan Mandası", *Belleten*, XLVIII/189-190 (Ocak- Nisan 1984), ss. 95-108.

104 Osman Ulunay, *Amerikan Basınında Türk Kurtuluş Savaşı*, Yelken Matbaası, İstanbul, 1974, ss. 41-43.

105 Öke, *a.g.e.*, s. 152.

106 Damat Ferit Paşa ile Tevfik Paşa'nın neden ayrı gittikleri Türk Hükümetinin bu aşamada içinde bulunduğu ruh halini göstermesi bakımında çok önemlidir. Öyle ki her daim birbirlerini rakip olarak gören, ancak Padişah Vahdettin tarafından da birbirlerinin alternatifleri olarak görülen bu iki önemli siyaset adamının Paris'te Müttefik Konsey önünde Türk tezinin savunulması için muhtıra hazırlarken birçok konuda ayrılığa düşmüşlerdi. Müttefik Konseye sunulan raporun içeriği ve bu iki önemli simanın Paris'teki çalışmaları

başta İstanbul ve Boğazlar olmak üzere, Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren konularda ne tür müzakerelerde bulunup, nasıl bir çözümsüzlük içerisine girdiklerinden habersizdiler. Onlar, daha ziyade Müttefiklerin en azından asgari düzeyde bir bütünlük içerisinde olduklarını tahmin ediyorlardı. Dahası Amerikan yönetiminin İstanbul veya Anadolu'nun bütünü üzerindeki manda tartışmalarında elinin senatoya bu kadar bağlı olduğunu hesaba katmamışlardı. Nitekim, Paris'e varan Türk Heyeti, Müttefik konsey üyeleri tarafından delik deşik edilmiş ve tamamen çıkarlara göre yorumlanan Başkan Wilson'un 12. maddesi temelinde biri 19 Haziran, diğeri ise 23 Haziran tarihli olmak üzere iki muhtıra hazırlayarak Müttefik Yüksek Konseye sundular.¹⁰⁷ Türk Heyeti 17 Haziran'da Yüksek Konsey'de Müttefik temsilciler tarafından dinlenmesine rağmen¹⁰⁸ kendilerine Türk Barışı hakkındaki Müttefik Konsey kararının sonraya bırakıldığı Clemanceau tarafından son derece küçümseyici cevabi bir muhtıra (Lord Balfour'un hazırladığı) ile bildirilecekti¹⁰⁹.

ABD Yönetimi'nin, Anadolu ve Ortadoğu'ya bölge halkının umutlarını alevlendiren heyetler göndermesine rağmen, Türk Barış Taslağında kendisine uygun görülen sorumluluk sahalarında karar verememesinin kaotik durumu 1919 sonbaharından itibaren Londra, Roma ve Paris'teki müttefiklerini iyice huzursuz etmeye başlamıştı. Türklerin önüne konulacak barış tasarısında ABD'nin bu derece çekimser kalması müttefiklerinin umutlarını kırdığı gibi – başta Başkan Wilson olmak üzere – tüm ABD Yönetimi'ne karşı tepkilerin de ortaya çıkmasına neden olmuştu. Lord Curzon'un ifadesiyle, Müttefikler aylarca ABD'nin kararını beklemekle zaman kaybetmişlerdi. Şimdi ortaya çıkan yeni durumda İngiliz ve Fransızların Ortadoğu ve Yakındoğu'ya barışı getirmek için tek başlarına hareket etmeleri gibi kendilerini son derece rahatsız eden bir durumla karşı karşıya kalmışlardı. Üstelik 1918'in sonu ve 1919'a oranla şartların son derece zor olduğu ve Mustafa Kemal önderliğinde Anadolu'da işgallere karşı ortaya çıkan direnişin iyice ete kemiğe büründüğü bir ortamda şimdi Müttefikler tasarladıkları barış maddelerini imzalatmak için Türkleri barış masasına oturtmaya zorlayacaklardı. Bunun ne derece zor olduğunu Lord Curzon 1919 yılı Aralık ayı başında Fransız mevkidaşı Pichon'a yazdığı bir mektupta şu cümlelerle izah edecekti: “Önümüzdeki ilkbahara kadar... muhtemelen karşımıza alabileceğimiz bir Türk Hükümeti de kalmayacaktı. Müttefiklerin empoze

hakkında detaylı bilgi için bkz. Yavuz, *a.g.t.*, ss. 318-348.

107 Muhtıraların içeriği hakkında bilgi için bkz. Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele*, C. I, 2. Baskı, Cem Yay., İstanbul, 1992, ss. 396-399; M. Cemil Bilsel, *Lozan*, C. I, Sosyal Yay., İstanbul, 1998, ss. 224-227.

108 *Papers Relating to The Foreign Relations...*, Vol. IV., pp. 509-512; Sunum sonrası Türk Heyetine yönelik Müttefik temsilcilerinin tavırları hakkında bilgi için bkz. Rıza Tefvik, *Biraz da Ben Konuşayım*, Haz. Abdullah Uçman, İletişim Yay., İstanbul, 1993, ss. 74-75.

109 Türk Heyetine sunulan Müttefik ortak muhtırası hakkında detaylı bilgi için bkz. M. Tayyip Gökbilgin, *Millî Mücadele Başlarken, Mondros Mütarekesinden Sivas Kongresine*, I. Kitap, TTK Yay, Ankara, 1959, s. 172; Ayrıca Barış Konferansının Türk aydınları üzerindeki etkileri hakkında bkz. Yenal Ünal, “Paris Barış Konferansının Türk Aydınları Üzerinde Yarattığı Tepkiler Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *Tarih Günce*, S. 6, 2020, ss. 171- 202.

etmek isteyecekleri türden bir antlaşmayı kabul edecek kimsenin kalmaması daha da büyük olasılıktır. Hatta o zamana kadar elinde ciddi anlamda kuvvet bulunduran birkaç taraftan biri haline gelecek olan mağlup Türklerin Müttefiklere savaş ilan ederek kendi koşullarını dayatmaları bile beklenebilir. Eğer durum böyle olursa, Küçük Asya'yı nasıl fethedeceğimizi ya da bunu kimin yapacağını bilemiyorum. Velhasıl düşmanlarımız arasında en zayıf ve perişan durumda olanın zaferi kazanması gibi bir kepezellikle karşılaşabiliriz."¹¹⁰

Lord Curzon'un bu kaygılı mesajı 1920 yılının başından itibaren Paris ve Londra'da önce İngiliz ve Fransız yetkililerin daha sonra ise İtalyan temsilcilerin katılması ile başlayan ve temel konunun ABD'nin çekimser kalması ile tam olarak netleşemeyen Anadolu'nun paylaşılması meselesi yeniden masaya yatırılacaktı¹¹¹. Washington Yönetimi, kararını henüz açıklamasa da – Ermenistan meselesi başta olmak üzere – İstanbul ve Boğazların durumu ile Osmanlı topraklarının paylaşılması sorununa bakışı artık ortadaydı. Böyle bir ortamda Lord Curzon, diğer Müttefiklerin de Anadolu'da ve Ermenistan üzerinde manda yönetimi almak istemediklerini anlayınca, acaba Milletler Cemiyeti Ermenistan'ın sorumluluğunu alabilirler mi, gibi bir soruyu gündeme taşıdı. Bu teklif doğrultusunda da Müttefik Yüksek Konseyi 12 Mart 1920'de Milletler Cemiyeti Yüksek Konseyi'ne başvurarak kurulacak olan Ermenistan Devleti'nin mandaterliğini üstlenmesini istedi. İngiliz Dışişleri Bakanlığı tarafından kaleme alındıktan mandaterlik talebinde, "Yüksek Konsey, son oturumlarından birinde İtilaf Devletleri'nin savaş esnası ve sonrasında defaten verdikleri taahhüt ve vaatler gereğince Ermenistan'ın bağımsız ve özgür bir devlet olarak yapılandırılmasına ilişkin teklifi oy birliği ile kabul etmiştir. Uzunca bir süre bu devletin Milletler Cemiyeti gözetimi altındaki mandaterliğinin ABD veya herhangi bir Avrupalı Devlet tarafından üstleneceği umulmuştur. Bununla beraber şu ana kadar mandaterlik görevini üstlenecek herhangi bir gücün ortaya çıkmaması nedeniyle Yüksek Konsey müstakbel Ermeni Devleti'nin Milletler Cemiyeti koruması altında yapılandırılmasını arzu etmekte ve adı geçen durumun hazırlanmakta olan Türk Antlaşması metnine de bu şekilde kaydedilmesini uygun görmektedir. ...Yüksek Konsey şu anda Paris'te oturum halinde bulunan Milletler Cemiyeti Konseyi'nin bu yükümlülüğü kabul edip etmeyeceğini mümkün olan en kısa zamanda öğrenmek istemektedir."¹¹² ifadeleri ile cemiyetin konseyinden karar vermesi isteniyordu. Ancak Müttefik teklifin götürüldüğü Milletler Cemiyeti Konseyinin, San Remo toplantısında manevi destek hariç doğrudan doğruya böyle bir sorumluluğu kabul edemeyeceğini ilan etmesi Türk Barış Taslağı üzerinde kararın verilmeye çok yaklaşıldığı bir zeminde Ermenistan meselesini sahipsiz bir şekilde ortada bıraktı¹¹³. Milletler Cemiyeti, durumun aldığı aciliyeti

110 Helmreich, a.g.e., s. 136.

111 Osman Olcay, *Sevres Antlaşmasına Doğru*, AÜSBF Yay., Ankara, 1981, s. 522.

112 HLRO.LG/F/206/4/22. Cypher to Lord Derby (Paris), No. 325, 12th March 1920'nolu belgeden aktaran Başak, a.g.m., s. 122.

113 Taner Baytok, *İngiliz Belgeleriyle Sev' den Lozan'a, Dünden Bugüne Değişen Ne Var*, İstanbul, 2007, s. 124.

de göz önünde bulundurarak Müttefik Devletlerin temsilcilerine yönelik kaleme aldığı memorandumda, Milletler Cemiyeti'nin herhangi bir finansal ve askeri kaynağa sahip olmaması, Cemiyetin güç ve etkisinin zor bir coğrafya olan Ermenistan Devleti'nin kurulacağı Anadolu coğrafyası üzerinde sınırlı ve zayıf olması gibi nedenlerle kabul edilemeyeceğini beyan ediyordu. Ancak Cemiyet Konseyi, Müttefik Yüksek Konseyi rahatlatırcasına tartışılan şartlar dahilinde Milletler Cemiyeti'nin herhangi bir üyesinin Ermenistan mandasının kabule hazır olup olmadığı hususunda gayri resmi bir inceleme yapmayı üstlenmesi, bu incelemenin olumlu sonuçlanması halinde de gerekli girişimlerde bulunmak için Müttefik Yüksek Konsey ile bağlantıya geçerek gerekli çağrıda bulunmayı kabul ediyordu¹¹⁴. Yani Milletler Cemiyeti, bünyesinde isteyen devlete manevi destek ve gerekli şartname imkânları verilebileceğini ancak kendisinin doğrudan adı geçen devletin yönetimini üstlenemeyeceğini beyan ediyordu. Amerikalı delegasyon üyelerinin katılmadığı San Remo görüşmelerinde Müttefik Yüksek Konsey, Milletler Cemiyeti'nden gelen bu karar doğrultusunda eldeki imkânlarla yeniden bir durum değerlendirmesine gidecekti. Ancak Anadolu'da ortaya çıkan Türk direnişinin gerek Anadolu'nun paylaşımına gerekse Ermenistan'ın tesis edilmesine karşı olduğu fark edildiğinden - kendilerinin de artık kabul ettikleri şekilde - Doğu Anadolu'da Ermenilerin çoğunlukta olmadıkları gerçeğinden hareketle self determinasyon ilkesinin nasıl uygulanabileceği esaslı şekilde masaya yatırılacaktı. İstanbul ve Boğazların durumu tam olarak çözüm bulunmuşsa da Ermenilere verilen vaatler ve kamuoyu beklentileri Müttefikleri belirsiz bir şekilde San Remo'da yeni bir karara zorluyordu. Burada Lord Cuzron, büyük devletlerin Ermenistan'ın manda yönetimini almak istemedikleri iyice anlaşılınca Boghos Nubar Paşa ve bazı Ermeni ileri gelenlerinin davet edilerek kendilerine, Türk ve Kürtlerle komşu olabilecek bir ortamda bir Ermenistan Devleti tesis edilirse bunun yaşayabilme ihtimaline dair sorular sordu¹¹⁵. Nubar Paşa, Erzurum'un da dahil olduğu bir alanda Ermenistan Devleti'nin kurulması sağlanırsa yaşaması için hiçbir zorluk olamaz diyerek Müttefik Kurulu ikna etmeye çalıştı. Ona göre zaten Erivan başta olmak üzere Kilikya'da Müttefik ordular altında bulunan Ermeni birliklerinin güçlenerek bu devleti koruyabileceği ifade edildi. Türk Milliyetçilerine karşı bu devletin yaşayıp yaşamayacağına dair sorulara büyük bir cesaretle ve inandırıcı bir şekilde cevap vermeye çalışan Nubar Paşa'ya göre Mustafa Kemal'in kuvvetleri örgütsüz ve dağınık bir yapıdaydı. Ancak görüşmede Ermeni temsilcilerinin aksine Müttefik askeri uzmanların, Anadolu'da büyük devletlerin desteğinden yoksun bir şekilde Ermenistan Devleti'nin kurulmasının hayal olduğunu ifade etmesi yeniden Müttefik kurulun ABD Yönetimi'ne bir kez daha müracaat etmesine neden oldu¹¹⁶.

114 Milletler Cemiyeti'nin memorandumu için bkz. Başak, *a.g.m.*, ss. 124-127.

115 Olcay, *a.g.e.*, s 523.

116 Olcay, *a.g.e.*, s. 523.

Lloyd George başta olmak üzere, Müttefik Kurul üyeleri Ermenistan sorununun çözümünde kendilerini artık bıkkınlık derecesinde yorgun hissetmeye başlamışlardı¹¹⁷. Bu ortamda Lloyd George, Yüksek Konseye herhangi bir karar almadan önce Başkan Wilson'un kendilerine yardım edip etmeyeceğini öğrenmeye çalışmak ve mandater devlet olanağının araştırılması için bahse konu toprakları Milletler Cemiyeti'nin koruması altına alıp, cemiyete iki yıl içerisinde bu bölgelerin herhangi bir devlete verileceğini kararlaştırma hakkı olmak üzere iki öneri sundu¹¹⁸. Esasında David Lloyd George, çaresizce ABD'nin hem İstanbul hem de Ermenistan üzerinde mandaterliği kabul etmesi için her yolun denenmesi görüşündeydi. Anadolu'nun herhangi bir yerinde tüm Müttefiklerin yer alacağı ortak bir uluslararası komisyonun kurulması taraftarı değildi. O böylesine bir yönetime neden taraftar olmadığını anılarında şu cümlelerle ifade ediyordu:

*"Bu yönetim denendiği her yerde, en iyi dost canlısı güçler arasında bile iyi niyeti tehlikeye atan tartışmalara dönüşmüş, anlaşmazlıklara sebebiyet vermişti. Hepimiz her an patlama riskine sahip etnik, dini, ticari ve mali öğelerle dolu olan bir bölgeye, böylesine tehlikeli bir deneyi uygulamaktan kaçındık. Bunun sonucunda en iyi çözümün kiskançlık ve rekabetle ilgisi olmayan bir tarafsızlık garantisi olan, dünyadaki gücü ve konumunun kararlarına yetki sağlayacağı bir manda yönetiminin seçilmesi olacağı bizim için aşıkardı. Aynı prensip Ermenilere de uygulandı. Yine burada da uluslararası yönetim uygulanamazdı. Ne Britanya ne de İtalya, Rusya'nın yerini doldurmaya hazırды. ...Müttefikler, Amerika'nın yalnız başına bir mandanın sorumluluğunu yeteri şekilde yerine getirebileceği sonucuna vardılar."*¹¹⁹

Bu arada Müttefikler, ABD Yönetimi'ni tekrardan meseleye ilgi duymaya çağırırken diğer taraftan Amerikan Yönetimi, İstanbul'daki temsilcisi Amiral Bristol vasıtasıyla Osmanlı toprakları üzerindeki gelişmeleri yakından takip ediyordu. Özellikle Bristol'ün 1920 yılı başlarında Müttefik işgal kuvvetlerinin tavırlarını sebep olarak gösterdiği Anadolu'da meydana gelen olaylardan derlediği raporlar, Amerikan Dışişleri Bakanlığı tarafından yakından takip edilerek gelişmeler Başkan Wilson'a aktarılmaktaydı. Nitekim bu raporların bir tanesinde Amiral Bristol, Yunanlılar başta olmak üzere, Anadolu'da Müttefiklerin sebep olduğu olaylardan dolayı işlerin çıkırından çıktığını ifade ederek ABD Yönetimi'nin Türkiye meselesine yeniden ilgi göstermesi talep ediliyordu. Bristol'e göre, Amerikan yönetimi için vakit henüz geç değildi¹²⁰.

Bir taraftan Amiral Bristol'ün talepleri diğer taraftan ise San Remo'da görüşülen öneriler doğrultusunda Müttefikler, mandaterlik için ABD yönetimine tekrardan başvurma kararı aldılar. Ayrıca konsey, ABD'nin manda yönetimini kabul etmez ise iyice sorun haline gelen Ermenistan Devleti'nin sınırlarının

117 Öke, a.g.e., s. 158.

118 Başak, a.g.e., s. 130.

119 Yavuz, a.g.e., s. 208.

120 Evans, a.g.e., s. 274.

belirlenmesinde hakem rolünü üstlenmesinin de talep edilmesini karara bağladı. Böylelikle öneri Fransız ve İtalyan temsilciler tarafından da onaylanarak Türk barış taslağının Türk Hükümetinin önüne konulmasındaki en büyük engelin de bu şekilde aşılması sağladı. Bilindiği gibi bu öneri, Sevr Barış Antlaşması'nda 89. madde olarak kendisine yer bulacaktır¹²¹.

San Remo'da alınan karar doğrultusunda 26 Nisan 1920'de Başkan Wilson'a, kurulacak olan Ermenistan mandaterliği ve sınırlarını belirleme görevi teklif edildi. Ayrıca aynı gün Milletler Cemiyeti'ne de Ermenistan mandaterliği hakkında Müttefik Yüksek Konseyin aldığı karar hakkında uzun bir yazı gönderildi. Yazıda, ABD yönetiminin Ermenistan davasına sempati duyduğu ifade edilirken, Amerikan Yönetimi'ne müracaatla birlikte oluşturulan Sevr Barış Antlaşması'nda yer alacak Ermenistan maddesinin detayları hakkında bilgi veriliyordu¹²². Böylelikle Müttefik Yüksek Konsey, Ermenistan meselesini netleştirmeden bütün umutlarını Amerikan yönetiminden gelecek karara bağlayarak Sevr Antlaşması'na gidilen süreci biraz daha hızlandıracaktı.

Başkan Wilson, vakit kaybetmeden 24 Mayıs 1920'de Ermenistan üzerinde kurulacak manda idaresinin kabul edilmesi için Amerikan Senatosu'ndan onay istedi. Amerikan kamuoyunun desteğini arkasında hisseden Başkan Wilson, senatoya gönderdiği mektupta, Müttefiklerin Osmanlı Devleti'ni tasfiye ettikleri bir dönemde ortaya çıkan duruma göre kendilerinden Ermenistan Devleti'nin manda yönetimini talep ettiklerini bildirerek bu konuda onay istediğini ifade ediyordu¹²³. Amerikan Senatosu'nda ise Ermeni mandaterliği konusunda durum biraz karışık gözükmekteydi. Senato Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Cumhuriyetçi William Borah, Ermeni propagandasının kongrede öncülüğünü yapan kişilerin başında geliyordu. Muhafız ekibin başında ise Demokrat James A. Reed bulunmaktaydı ve Ermenistan mandasını çılgınlık olarak görmekteydi. Kongreye sunulan General Harbord raporunda manda idaresi için 60 bin muharip askerin gönderilmesini, bu insanları ölüme göndermek anlamına geleceğini söyleyerek gerek basında gerekse senatoda mandanın reddi konusunda yoğun bir propaganda kampanyasına destek veriyordu. Neticede senato, 1 Haziran'da 23'e karşı 53 oyla Ermenistan mandasının reddedilmesine karar verdi. Oylamada 12 Demokrat ve 11 Cumhuriyetçi Senatör evet oyu verirken, 52 senatör de hayır oyu kullanarak kararın verilmesinde belirleyici rol oynadı¹²⁴. David Lloyd George anılarında, bu aşamada Başkan Wilson'u eleştirip kendisinin senatörler üzerinde etkili baskı kurmadığını ifade ederek,

121 Öke, *a.g.e.*, s. 158; Konsey, Türkiye ile ilgili yapılacak barış antlaşmasında Ermenistan'ı ilgilendiren maddenin şu şekilde olmasına karar verdi: Türkiye ve Ermenistan, aralarındaki sınır anlaşmazlığı konularında ABD Başkanının hakemliğini ve alacağı kararları kabul edecekler. Erzurum, Trabzon, Van ve Bitlis sorunları ve bağımsız Ermenistan'ın denize çıkış noktalarında ABD'nin düşüncelerine uyulacaktır. Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan sınırları ise Yüksek Konsey tarafından belirlenecektir. Başak, *a.g.m.*, s. 130.

122 Başak, *a.g.m.*, ss. 131-133.

123 Köse, *a.g.m.*, s. 209.

124 Köse, *a.g.m.*, ss. 209-210.

Başkanın barış konferansında konu üzerinde fikir belirtmeden önce senatörlere açıkça danışmış olsaydı senatörlerin önerilen mandayı kabul edebileceklerini dile getirmektedir. Ona göre, Ermenistan mandası meselesi dar ve kısınca parti önyargılarına feda edilmişti¹²⁵.

Aslında Başkan Wilson, barış konferansı daha bitmeden ABD'ye dönmüş ve Amerikan kamuoyunu manda konusuna alıştırmak için oldukça yoğun bir kampanya yürütmüştü. Ne var ki iyi gitmeyen sağlığı onun bu programını ciddi derecede aksatacağı. Savaş sonrası ABD'nin içine düştüğü durum ile hükümete yönelik eleştirilerin artması ve manda meselesi konusunda Başkan Wilson'un taktiksel olarak bazı hatalar yapması senatonun böyle bir karar almasına etki etmişti¹²⁶.

Amerikan Senatosu'nun ret kararı Müttefik Konsey üzerinde tahmin edileceği gibi çok etkisi yarattı. İngiliz yönetimi Müttefik Yüksek Konseye, derhal başkan ile görüşmek amacıyla bir heyetin ABD'ye gönderilmesini önerdiyse de bu durumun, elde edilecek sonucu değiştirmeyeceğine olan inançtan dolayı bir süre sonra bu fikirden de vazgeçildi. Müttefikler, Başkan Wilson'un kesin desteği olmadan Amerikan Yönetimi'ni İstanbul ve Ermenistan mandaları konusunda ikna edemeyeceklerini artık biliyorlardı. Ve nitekim de bundan sonra kararlarını da bu doğrultuda alacaklardı¹²⁷. Amerikan Hükümetinin bu tavrı, San Remo sonrası süreçte İngiltere ile ABD arasında diğer bazı anlaşmazlıkların da su yüzüne çıkmasına neden olacaktı¹²⁸.

Şok etkisi aynı zamanda Ermenistan Yönetimi'nde de yankı buldu. Öyle ki Ermenistan Yönetimi bir taraftan Milletler Cemiyeti'ne üye olmak için başvuru yaparken diğer taraftan da Ermenistan eski Başbakanlarından Hatisyan, İngiltere başta olmak üzere, Anadolu'da Türklere karşı askeri bir

125 Yavuz, *a.g.e.*, s. 211.

126 Yavuz, *a.g.e.*, s. 212.

127 Yavuz, *a.g.e.*, s. 213.

128 San Remo Konferansı sırasında ABD ve İngiliz Hükümetleri arasında Osmanlı Devleti'nden ayrılan Ortadoğu topraklarında manda uygulanan bölgelerin ekonomik haklarının kullanımı konusunda anlaşmazlık ortaya çıkmış ve bu anlaşmazlık 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması'na kadar devam etmiştir. Anlaşmazlığa konu olan esas mesele Standard Oil of New York adlı ABD'li petrol şirketinin Filistin ve Mezopotamya'daki petrol imtiyaz haklarının İngiliz Hükümeti tarafından engellenmesi konusuydu. Özellikle San Remo'da 27 Nisan 1920'de İngiltere ve Fransa arasında imzalanan petrol antlaşması ABD'nin Ortadoğu'daki petrol imtiyaz haklarını kısıtlayıcı hükümler içeriyordu. ABD Hükümeti, bu durumun Amerikan vatandaşlarının imtiyaz haklarını engellediği gerekçesiyle İngiliz Hükümetinden izahat istemiştir. Amerikan Hükümeti, bariz bir şekilde İngiliz ve Fransız Hükümetlerinin manda uygulanan bölgelerde uluslararası hükümleri yok saymasıyla Amerikan şirketlerinin zarar edeceğini bahane göstererek İngiliz Hükümetine bazı suçlamalar yöneltmişti. İngiliz Hükümeti, bu süre zarfından ABD Hükümetinin talep ve açıklama isteklerine nota ile cevap vererek zaman kazanma yolunu seçmiştir. Ne var ki bu açıklamalar, sorunu çözmemiş ve sorun Lozan Barış Antlaşması imzalanana kadar devam etmiştir. Konu ile ilgili iki ülke arasında devam eden yazışmalar için bkz. *Correspondence Between His Majesty's Government and The United States Ambassador Respecting Economic Rights in Mandated Territories*, His Majesty's Stationery Office, London, 1921

harekâtın başlaması için batılı devletlerden yardım isteğinde bulunuyordu¹²⁹. Bu, savaştan sonra düzenin bir türlü sağlanamadığı topraklarda yeni yeni sorunlara kapı aralamak demektir. Tahmin edilebileceği gibi Müttefikler, bu teklife sıcak bakmayacaklardı.

Neticede 1920'nin 10 Ağustos'unda Müttefikler, ABD'nin olmadığı bir ortamda Osmanlı Devleti ile masaya oturarak 19 ay boyunca toplanmış bir şekilde vermeye çalıştıkları bir barış antlaşmasını imzaladılar. Ancak, başta Anadolu'daki direniş hareketi olmak üzere, sorunlu bölgelerdeki Müttefiklerin durumu - imzalanmasına rağmen - Barış Antlaşması'nın uygulanabilirliğine ciddi gölge düşürecekti. Bu gerçek de kısa süre sonra Londra ve Paris Yönetimleri tarafından da fark edilecekti.

Bu arada Müttefikler, ABD'nin manda yönetimi almayacağını beyan etmesine rağmen Başkan Wilson'dan kurulacak olan Ermenistan'ın sınırlarının tespit edilmesi için yaptıkları müracaatın sonucunu bekliyorlardı. Nitekim bu bekleyiş de kısa süre sonra sona erecek ve Başkan Wilson'un Ermenistan sınırı hakkındaki karar mektubu da Kasım 1920'de Müttefiklere ulaşacaktı¹³⁰. Sadece Ermenistan sınırını belirleyen ifadelerin olmadığı mektupta Başkan Wilson, Boğazlar ve İstanbul meselesi konularında Rusya'nın da denkleme dahil edilmesini istiyordu ve "...ABD Hükümeti, savaş ve barış dönemlerinde Boğazların rejimi konusunda Rusya'nın rızası olmadan hiçbir nihai kararın verilmemesi gerektiğine inanmaktadır."¹³¹ görüşünü dile getiriyordu. Şüphesiz ki Müttefiklerin Bolşevik Rusya ile savaşta oldukları bir dönemde Başkan Wilson'un denkleme Rusların da dahil edilmesine yönelik bu önerisi, Müttefiklerde pek karşılık bulmayacaktı. Rusya'nın yoğun bir iç savaş içerisinde olmasına rağmen Türklerle imzalanacak barış antlaşmasına taraf olması, başta İngiltere olmak üzere, Müttefiklere şimdilik pek mantıklı gibi görünmemekteydi.

Esasında Amerikan Senatosunun Müttefiklerin savaştan sonra düzeni sağlamaya yönelik hemen bütün çabalarını bu şekilde veto etmesi, Müttefiklerde Yakındoğu ve Anadolu gibi birçok sorunlu bölgede ABD desteği olmadan yeniden güçlü bir şekilde sorunlar üzerinde kafa yormalarına neden olacaktı. Ancak 1920 yılı sonu itibarıyla Müttefiklerin egemen olmaya çalıştıkları Ortadoğu'da meydana gelen olaylar başta olmak üzere, Kafkasya ve Balkanlarda Bolşeviklerin gittikçe güçlenmeleri ve Anadolu'daki Mustafa Kemal hareketinin artık sönmeyeceğinin anlaşılması, istenilen düzeyde barışı sağlamanın o kadar kolay olmayacağı gerçeği ile Müttefikleri karşı karşıya bırakacaktı. 1920'nin sonuna doğru Sevr Barış Antlaşması'nın revize edilmesini kabul etmeleri bile bu gerçeği değiştiremeyecekti.

129 Başak, *a.g.m.*, s. 136.

130 Amerikan yönetiminin çizdiği sınırlar, Giresun'un doğusundan ve Erzincan'ın batısından geçerek Van Gölü'nü de içine alan bir bölgeyi kapsamaktaydı. Selçuk Ural, Mehmet Okur, Nebahat Arslan, *Elviye-i Selase'de Ermeni Meselesi*, Sonçağ Yay., Ankara, 2017, s. 198.

131 Başkan Wilson'un mektubu için bkz. Yavuz, *a.g.e.*, ss. 234-237.

Bütün bu sorunlara ek olarak Ermenistan meselesi ise hâlâ Müttefik Devletler nazarından tam olarak çözüme kavuşturulamamış şekilde ortada duruyordu. 1920 yılının sonlarında Türklerin, Ermeni milislere yönelik askerî harekâtları her ne kadar İngiltere'yi ABD nezdinde tekrardan birtakım girişimlerde - Türklerle Ermeniler arasındaki savaşı durdurmaya yönelik olarak ABD Hükümetinden arabulucu olmasının istenmesi - bulunmaya sevk etse de artık İngiliz Hükümeti de bu sorunun Bolşeviklerin Kafkaslarda devam eden etkinliği ve Anadolu'daki Türk direnişi sona ermeden çözülemeyeceğini kabullenmiş gibiydi. Nitekim Aralık 1921'de Ermenistan Hükümeti'nin Milletler Cemiyeti'ne üyeliğinin reddedilmesine gerekçe olarak, adı geçen devletin komşuları ile olan sorunlarının devam etmesinin gösterilmesi, bunun açık bir şekilde kabul edilmesi demektir. Amerikan yönetiminin desteği olmadan Ermeni meselesi Lozan Barış Antlaşması'na kadar Müttefiklerden çözüm bekler şekilde sürüncemede kalmıştır. Konferans başlarında ABD Yönetimi'nin talip olduğu İstanbul ve Boğazlar ise 1920 sonlarından itibaren Anadolu'da meydana gelen gelişmelere göre Müttefiklerin ajandalarında şekil almaya başlayacak ve bu hali ile Lozan Barış Antlaşması'nda yeniden masaya yatırılacaktı.

Sonuç

1919 başlarında Paris Barış Konferansı'nda ilkeleriyle Müttefiklerin savaş sonrası kurmak istedikleri düzene katkı sağlayacağını ilan eden ve bu yönüyle Müttefiklerde büyük umutlar doğuran ABD Yönetimi, daha yıl bitmeden bu kararını yeniden gözden geçirmek durumunda kalmıştır. Peki, Başkan Wilson'un özellikle Anadolu ve Ortadoğu'da müttefiklerini yarı yolda bırakmasına neden olan esas unsurlar nelerdi? Neden ABD Senatosu, Başkan Wilson'un taraftar olmasına rağmen bu bölgede manda yönetimleri alma macerasına atılmak istemedi? Şüphesiz bu kararın altında Bolşeviklerin Rusya'daki iç savaşı kazanıp yavaş yavaş Çarlık Rusya'nın eski topraklarına egemen olmaya başlaması temel olmak, üzere Anadolu'ya gönderilen heyetlerin gayet net bir şekilde senatoya sundukları raporlarda da - Amiral Bristol'ün gönderdiği raporları da hesaba katarak - ortaya koydukları gibi sahadaki gerçeklerin ABD çıkarlarına uymaması gibi esas nedenler yatmaktaydı¹³². Ayrıca Amerika'nın iç politik ve ekonomik durumu da gözler önündeydi. Savaş, hayat pahalılığını artırmakla birlikte ülkede yanlış uygulandığına inanılan ekonomik politikalarından dolayı Başkan Wilson'a ve onun dünya barışını sağlamaya yönelik fikirlerine sert

132 General Harbold'un raporunda Ermenistan'ın mandaterliğinin alınmasının külfeti hakkında şu ifadeler yer veriliyordu. "...Misyonumuzun kanaatine göre, Ermenistan mandaterliği hem askeri hem de ekonomik yönden yüksek bir maliyet getirmektedir. Zira bu mandaterlik ABD'ye yalnızca ilk beş yıl için 200.000 kadar askeri güce ve 756.014.000 dolara mal olacaktır. Ayrıca ABD'nin bu bölgede başarılı olabilmesi için yalnızca Ermenistan'ın değil aynı zamanda Anadolu, Rumeli ve İstanbul'un mandaterliğini de üzerine almalıdır. Öncelikli olarak kendi halkını ve yakın çevresini düşünmesi gereken bir ABD, en az bir nesil için böyle bir maceraya hazırlıklı olmalıdır." Ural-Okur-Arslan, a.g.e., s. 197.

bir muhalefet doğmuştu. Öyle ki Amerikan halkının refahını artırmak için kullanılması istenilen kaynakların pek de ekonomik bir getiri sağlamayacağına inanılan bir bölgeye harcanması tepkilere neden oluyordu. Özellikle senatodaki Cumhuriyetçi kanat Başkan Wilson'un artık politikalarının genel geçerliliğinin kalmadığına inanarak kamuoyunu fikirleri ile besliyorlardı¹³³. Ayrıca senato üyeleri manda yönetimlerinin faturalarının çok ağır olacağını hesaba katarak Amerikan halkına bunun yüklenmemesi gerektiğini düşünüyorlardı. Bu yönüyle esasında üyeler, başından beri İngiliz ve Fransızların, ABD Yönetimi'ni nasıl ağır bir fatura ile karşı karşıya bırakmak istediklerini görmüşlerdi. Bu durum, Türklerden koparılacak bölgelerde tesis edilecek Ermenistan Devleti'nin - her ne kadar kamuoyu Ermenilere sempati ile bakıp onların haklı olduğuna inansa da - ABD güdümünde olmasına rağmen devletin Türkiye ve Bolşevik Ruslarla çevrili sınırlarda yaşamayacağı gerçeği ile birleşince senato kararında geri adım atmayacaktı. Özellikle Anadolu'da Türk direniş mücadelesinin iyice alevlenmesi, bunun yanında Müttefiklerin bu mücadeleyi ortadan kaldıracak güç ve diplomasiden uzak olmaları zaman içinde senato üyelerinin de Mustafa Kemal önderliğindeki hareketi daha ciddiye almalarına neden olacaktı.

Senato baskısı ile Amerikan Yönetimi'nin kararını vererek Türk Barış Antlaşması'nın hazırlanması ve uygulanmasında ben yokum demesi, İngiliz ve Fransızları Anadolu, Yakınoğu ve Ortadoğu'da büyük sorunlarla baş başa bıraktı. Arapların bir taraftan kendilerine verilen sözlerin tutulmasını istemesi ve bunu eylemsel olarak duyurmaya kalkışmaları, aynı şekilde Yahudilere Filistin'de bir yurt sözünün verilmesi, İngiliz ve Fransızları egemen olmaya çalıştıkları bölgelerde kendi başlarının çaresine bakmaya itti. Dahası Türklerden koparılacak bölgelerde tesis edilecek bir Ermenistan Devleti meselesinde ABD'nin sorumluluk almaması sorunları daha da içinden çıkılmaz bir hale getirecekti. Bu, büyük beklentilerle gidilen Paris'te Londra ve Paris yönetimlerinin asla istemedikleri bir durumdu. Onlar, sorunlu bölgeleri ABD Yönetimi'ne havale ederek kendi ekonomik çıkar bölgelerine çekileceklerdi. Hesaplar, bunun üzerine kurulmuştu. Ancak bu planlar tutmayınca gelinen aşamada, başta Ermenistan Devleti sorunu olmak üzere, üzerinde tam olarak anlaşılabilen konular kararsız bir ortamda muğlak ifadelerle pamuk ipliğine bağlı Sevr Barış Antlaşması'nın birkaç maddesine sığdırılacaktı. Paris ve Londra'daki yönetimler kendi ülkelerindeki ekonomik ve sosyal problemler de hesaba katıldığında 1920 ve sonrasındaki yıllarında ummadıkları sorunlarla baş etmek durumunda kalmışlardı. Bununla birlikte Türk direnişi, Müttefiklerin Anadolu'daki planlarında zorunlu olarak değişikliğe gitmelerini gerekli kılmıştı. Dahası, Kafkaslarda Bolşevikler durdurulamamış, Ortadoğu'da Araplar kendilerinden beklendiği şekilde uslu uslu çizilen sınırlara sadık kalmamanın yanında Yahudilerle birlikte yaşamayı da kabul etmemişlerdi. Bu, 1920'den itibaren İngiliz ve Fransızların bölgede planlarını yeniden gözden geçirmelerine neden olacak yeni bir sürecin de kapısını aralayacaktı.

133 Allan Nevins- Henry Steele Commager, *ABD TARİHİ*, Çev. Halil İnalçık, 9. Baskı, Doğubatı Yay., Ankara, 2017, s. 465.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Belgeleri

Yayımlanmamış Arşiv Belgeleri (İngiliz Millî Arşivi)

FO. 371/4156, No: E. 33951.

FO. 608/83, No: 7919.

FO. 608/110, No: 10797.

FO. 608/110, No: 7345.

FO. 608/110, No: 8340.

FO. 608/83, No: 7442.

FO. 608/83, No: 7442.

Yayımlanmış Arşiv Belgeleri

Correspondence Between His Majesty's Government and The United States Ambassador Respecting Economic Rights in Mandated Territories, His Majesty's Stationery Office, London, 1921.

Papers Relating to The Foreign Relations of The United States, The Paris Peace Conference 1919, Vol. IV. United States Government Printing Office, Washington, 1943.

Papers Relating to The Foreign Relations of The United States, The Paris Peace Conference 1919, Vol. II. United States Government Printing Office, Washington, 1942.

II. Süreli Yayınlar

Vakit, No: 266.

III. Kitaplar

AHMET Rüstem Bey, Cihan Harbi ve Türk Ermeni Meselesi, Çev. Cengiz Aydın, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2001.

- AKGÜN, Seçil, *General Harbord'un Anadolu Gezisi ve Ermeni Meselesine Dair Raporu*, Tercüman Yay., İstanbul, 1981.
- AKŞİN, Sina, *İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele*, C. I, 2. Baskı, Cem Yay., İstanbul, 1992.
- ALAN, Gülbadi, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Amerikan Protestan Okulları*, TTK Yay., Ankara, 2015.
- ALLAWİ, Ali A., *Irak Kralı I. Faysal*, Çev. Hakan Abacı, Türkiye İş Bankası Yay., 2016.
- AR, Kâmil Necdet, *Türk-Amerikan İlişkileri Çerçevesinde Ermeni Meselesi (1918-1923)*, Kaynak Yay., İstanbul, 2011.
- AYIŞIĞI, Metin, *Kurtuluş Savaşı Sırasında Türkiye'ye Gelen Amerikan Heyetleri*, TTK Yay., Ankara, 2004.
- AZAKOĞLU, Necip (Der.), *Dört Rapor*, Tarihçi Kitapevi, İstanbul, 2016.
- BARR, James, *Kırmızı Çizgi*, Çev. Ekin Can Göksoy, Pegasus Yay., İstanbul, 2016.
- BARTON, James L., *Amerikan Misyonerler Heyeti Sekreterinin Anıları Türkiye'de Gündoğumu*, Çev. Zekeriya Başkal, Yeditepe Yay., İstanbul, 2010.
- BAYUR, Yusuf Hikmet, *Türk inkılabı Tarihi*, C. III, K. 4. TTK Yay., Ankara, 1982.
- BAYTOK, Taner, *İngiliz Belgeleriyle Sev' den Lozan'a, Dünden Bugüne Değişen Ne Var*, Doğan Yay., İstanbul, 2007.
- BULUT, Faik, *Tarih Boyunca Kürtlerde Diplomasi*, C.I, Evrensel Yay., İstanbul, 2015.
- BİLGİN, Deniz, *ABD'li Gözüyle Sivas Kongresi Amerikan Mandası ve Gazeteci L.E. Browne'nin Faaliyetleri*, Kaynak Yay., İstanbul, 2004.
- BİLSEL, M. Cemil, *Lozan*, C. I, Sosyal Yay., İstanbul, 1998.
- CAHARLES, Seymour, (Arranged as a narrative), *The Intimate Papers of Colonel House into the War, April 1917-June 1918*, Ernest Benn Limited, London, 1928.
- DALBY, Andrew, *Eleftherios Venizelos 1919-1921 Barış Görüşmeleri ve Sonrası*, Çev. Dinçer Demirkent, Akılçelen Kitapları Yay., Ankara, 2014.
- DİLLON, E. J., *The Inside Story of The Peace Conferance*, Harpern Brothers Publishers, London, 1920, s. 90.
- EDİZ, İsmail, *Diplomasi ve Savaş, İngiliz Belgelerinde Batı Anadolu'da Yunan İşgali 1919-1922*, ATAM Yay., Ankara, 2015.
- EROL, Mine, *Türkiye'de Amerikan Mandası Meselesi 1919-1920*, İleri Basımevi, Giresun, 1972.

- EVANS, Laurance, *Türkiye'nin Parçalanması ve ABD Politikası (1914-1924)*, Örgün Yay., İstanbul, 2003.
- GERWARTH, Robert, *Mağluplar Birinci Dünya Savaşı Neden Bitmedi? 1917-1923*, Çev. Yüksel Taşkın, Doğan Kitap Yay., İstanbul, 2018.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyip, *Millî Mücadele Başlarken, Mondros Mütarekesinden Sivas Kongresine*, I. Kitap, TTK Yay, Ankara, 1959.
- HELMREICH, Paul C., *Sevr Entrikaları*, Sabah Yay., Çev. Şerif Erol, Sabah Yay., İstanbul, 1996.
- HOWARD, Harry N., *Türkiye'nin Taksimi Bir Diplomasi Tarihi (1913-1923)*, Çev. Salih Sabit Togay, TTK Yay, Ankara, 2018.
- HOWARD, Harry N., *An American Inquiry in the Middle East, The King-Crane Commission*, Khayats 92-94, Rue Bliss, Beiry, Lebanon.
- IONS, Edmund, *Woodrow Wilson, The Politics of Peace and War*, Library of The 20th Century/ Macdonald/ American Heritage Press, London, 1972.
- JONES, E.H.Hugh, *Woodrow Wilson and American Liberalism*, Collier Books, New York, 1962.
- KARAKAYA, Ali, *Millî Mücadele'de Manda Sorunu, Harbold ve King-Crane Heyetleri*, Başkent Yay., Ankara, 2001.
- KIRKPINAR, Kenan, *Ulusal Kurtuluş Savaşı Dönemi İngiltere ve Türkiye (1919-1922)*, Phonex Yay., Ankara, 2004.
- KLUYVER, C.A., *Documents on the League of Nations, International Intermediary Institute*, The Hague, 1920.
- KÖSE, İsmail, *Türk-Amerikan İlişkilerinin Şekillenmesinde Amiral Mark L. Bristol'ün Rolü (1919-1927)*, TTK Yay., Ankara, 2016.
- KUL, Hazel, *Mondros'tan Gümrü'ye ABD Basınında Ermeni Meselesi (1918-1920)*, ATAM Yay., Ankara, 2019.
- KUTAY, Cemal, *Türk Millî Mücadelesinde Amerika*, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1979.
- LANSİNG, Robert, *The Big Four and Others of the Peace Conferance*, Houghton Mifflin Company, Newyork, 1921.
- LOWRY, Heath W., *Büyükelçi Morgenthau'nun Öyküsü'nün Perde Arkası*, Çev. Belkis Torfilli, İsis Yay., İstanbul, 1991.
- MAZICI, Nurşen, *ABD'nin Güney Kafkasya Politikası Olarak Ermenistan Sorunu 1919-1921*, Pozitif Yay., İstanbul, 2005.
- MACMILLIAN, Margaret, *Paris 1919*, Çev. Belkis Dışbudak, ODTÜ Yay., Ankara, 2001.

- MORRİS, Richard B., *Basic Documents in American History*, Toronto, 1956.
- NEVINS, Allan – COMMAGER, Henry Steele, *ABD TARİHİ*, Çev. Halil İnalçık, 9. Baskı, Doğubatu Yay., Ankara, 2017.
- NIEMEIJER, A.C., *The Khilafat Movement (1919-1924)*, The Hague- Martinus Nifhoff, 1972.
- ÖKE, Mim Kemal, *Güney Asya Müslümanlarının İstiklal Davası ve Türk Millî Mücadelesi (1919-1924)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1988.
- OLCAY, Osman, *Sevres Antlaşmasına Doğru*, AÜSBF Yay., Ankara, 1981.
- ÖKE, Mim Kemal, *Ermeni Sorunu 1914-1923*, TTK Yay., Ankara, 1991.
- ÖZKAN, Kenan, *Millî Mücadele Dönemi Türkiye- ABD İlişkileri 1918-1923*, Ötüken Yay., İstanbul, 2016.
- PATRİCK, Andrew, *American's Fotgotten Middle East Intitiative, The King-Crane Commisson of 1919*, I.B. Tauris& Co. Ltd., Newyork, 2015.
- ŞERİF Paşa, *Memorandum on the Claims of the Kurd People*, Imprimerie A.G.L'hoir, Paris, 1919.
- TEVFİK, Rıza, *Biraz da Ben Konuşayım*, Haz. Abdullah Uçman, İletişim Yay., İstanbul, 1993.
- TEMPERLEY, H.W.V. (Edi), *A History of The Peace Conferance of Paris*, Vol. I., Oxford Univercity Press, London, 1920.
- TÜRKMEN, Zekeriya, *Mütareke Döneminde Ordunun Durumu ve Yeniden Yapılandırılması (1918-1920)*, TTK Yay., Ankara, 2001.
- ULUNAY, Osman, *Amerikan Basınında Türk Kurtuluş Savaşı*, Yelken Matbaası, İstanbul, 1974.
- URAL, Selçuk, OKUR, Mehmet, ARSLAN, Nebahat, *Elviye-i Selase'de Ermeni Meselesi*, Sonçağ Yay., Ankara, 2017.
- YAVUZ, Resul (Haz.), *David Lloyd George'un Hatıralarında Sev ve Lozan'a Giden Süreç*, İdealkültür Yay., İstanbul, 2020.

IV. Makaleler

- AKGÜN, Seçil, "Amerikalı Misyonerlerin Ermeni Meselesinde Rolü", *Atatürk Yolu Dergisi*, C. 1, S. 01, Ocak 1988, ss. 1-12.
- AKGÜN, Seçil, "Ana Hatlarıyla General Moseley Raporu: Türkiye'de Amerikan Mandası", *Belleten*, XLVIII/189-190 (Ocak- Nisan 1984), ss. 95-108.
- ARMAOĞLU, Fahir, "Harbold Misyonu Nasıl Ortaya Çıktı?", *Belleten*, C.LXI, Sa. 232, TTK Yay., Ankara, 1998, ss. 701-707.

- BAŞAK, Tolga, "Milletler Cemiyeti ve Ermeni Sorunu (1919-1922)", *Ermeni Araştırmaları Dergisi*, S. 61. Y. 2018, ss. 107-183.
- BİRECİKLI, İhsan Burak, "Anadolu'da Bir Amerikalı Misyoner: Frederick Davis Greene ve Ermeni Meselesi", *Ermeni Araştırmaları Dergisi*, S. 55, 2016, ss. 173-161.
- DUMAN, Sabit, "İstanbul'un Uluslararası Kent Şekline Dönüştürülmesi Üzerine Tartışmalar 1919-1920", *Osmanlı İstanbul'u III*, İstanbul, 2015, ss. 486- 506
- KÖSE, İsmail, "Paris Barış Konferansı Tutanakları ve Başkan Woodrow Wilson'un Türk Algısı", *History Studies*, Vol.6, Issue 3, April, 2014, ss. 217-238.
- KÖSE, İsmail, "General Moseley'in Amerikan Mandası ve Anadolu'da Kurulması Planlanan Ermeni Devlet ile İlgili Raporu", *Tarih Dergisi*, S. 59(2014/1), İstanbul, 2014, ss. 189-216.
- KÖSE, Osman "İstanbul'daki Amerikalı Diplomat ve Misyonerlere Göre Türkiye'de Manda İdaresinin Kurulma Gerekçeleri (1919)", *History Studies*, Vol. 2/1, 2010, ss. 208-218.
- OKUR, Mehmet, "Paris Barış Konferansı'nda Ermeni Yurdu Tartışmaları ve Osmanlı Hükümeti'nin Çözüm Önerileri", *Yeni Türkiye*, S. 60, 2014, ss. 1- 25.
- URAL, Selçuk, "Şerif-Boghos Nubar Paşa Antlaşması ve Ortaya Çıkan Tepkiler", *Ermeni Araştırmaları Dergisi*, S. 14-15, ASAM Yay., Ankara, 2004, s. 101-132.
- ÜNAL, Yenal, "Paris Barış Konferansının Türk Aydını Üzerinde Yarattığı Tepkiler Üzerine Genel Bir Değerlendirme", *Tarih Günce*, S. 6, 2020, ss. 171- 202.
- YAVUZ, Resul, "The Meetings Between Faisal and Britain about The Sharing of Middle East During The Paris Peace Conference", *History Studies*, Vol. 11/1, February, 2019, pp. 429-444.

V. Tezler

- YAVUZ, Resul, *Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan Sevres Barış Antlaşması'na Giden Süreçte Türk Diplomasisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2016.

Extended Abstract

The Allies States expected the support of the US government in the division of Ottoman lands and in the mandate to be established on these lands at the Paris Peace Conference convened after the First World War. In line with these plans, especially the British were in favor of establishing peace in the region by transferring the troubled regions to the American administration. Although President Wilson declared that he had some doubts in the early months of the conference, his declaration that he wanted to take responsibility for the peace treaty to be signed with the Turks relieved the British and French. These two states were hoping to deal with the Eastern problem as they wished in the meeting, by leaving some problematic regions to the US mandate in sharing Anatolia. The United States sent the King-Crane Commission and General Harbord Committee to Anatolia and the Middle East in 1919 to conduct research on the sharing of Anatolia and the mandate management to be established afterwards. These delegations submitted some reports to the senate regarding the work done by the USA on getting mandate management in the region. In these reports, the situation of both Anatolia and the Middle East and the expectations of the people were revealed. In the reports of the commission, some determinations were made about the mandate administrations to be established on the lands of the Middle East to be separated from the Ottoman Empire. In these determinations, while it was stated that the people preferred the US administration or the British administration, it was emphasized that the French administration would not be preferred by the people. Evaluating the reports of the commission, the Senate would not want to take responsibility for the peace treaty to be signed with the Turks, considering that taking responsibility in Anatolia and the Middle East would have political, economic and social consequences and that this would bring serious burdens to the American economy. This meant that the American administration would not support the allies at this stage. There is no doubt that while these developments were taking place, the Allies would interrupt the ongoing negotiations with the Turks on peace. In any case, this situation was to be implicitly explained to the Ottoman delegation in Paris in June 1919 for this purpose. This situation caused the postponement of the peace agreement to be signed with the Ottoman State. In addition, the refusal of the American Senate to take the mandate in line with the reports of the delegations sent to the Ottoman

lands would lead the allies to change their sharing plans in Anatolia and the Middle East. At the San Remo Conference, the Allies resented the fact that the U.S. administration did not take part in this project, while they were having final negotiations on the items of the peace treaty to be signed with the Ottoman Empire. However, despite this, the allies would demand from President Wilson to determine the borders of the Armenian State to be formed. Although President Wilson expressed that he would support his allies at every stage of the peace treaty to be signed with the Turks, his failure to do so paved the way for a strong opposition to him in his country.

Without the support of the US administration, the Allies would have brought before the Turks a completely flawed peace treaty. However, this would not serve to bring the expected peace to the Near East. Although many criticisms were directed towards the content of the Near East policy against the American administration in the following period, the Senate would not back down from this decision.

Therefore, when the Allies saw that the problems in the region could not be resolved by the end of 1920, they would target the American administration as responsible for this. According to them, if the Americans had acted bravely and took responsibility, the region could have attained a peaceful peace.